

**-ГОДИШНА ПРОГРАМА
-ЗА ЗАШТИТА НА ПРИРОДАТА - 2020
-ПРЕДЛОГ-
ЈАВНА УСТАНОВА НАЦИОНАЛЕН ПАРК ГАЛИЧИЦА**

Охрид, Декември 2019

Содржина

ВОВЕД	1
Програма за зачувување на природата	2
Мониторинг на биолошката разновидност во Национален парк Галичица.....	3
<i>Шибјаци од модра смрека</i>	3
<i>Златен орел (Aquila chrysaetos)</i>	3
<i>Маерова непета (Nepeta ernesti-mayeri)</i>	4
<i>Томоросов различник (Centaurea tomorosii)</i>	4
<i>Охридскиот чај (Sideritis raeseri)</i>	5
<i>Западно-балкански карстен полжав (Helix secernenda-schlaeflii)</i>	6
<i>Аполонова пеперутка (Parnassius apollo)</i>	7
<i>Македонски мрmoreц (Triturus macedonicus)</i>	8
<i>Големiot корморан (Phalacrocorax carbo)</i>	9
<i>Големiot северен потопник (Mergus merganser)</i>	9
<i>Нокната ластовица (Caprimulgus europaeus)</i>	10
<i>Лилјаци (Chiroptera)</i>	11
<i>Инцидентно забележување</i>	12
<i>Цензус на зимски птици</i>	12
Уредување на патека за еколошка едукација.....	13
Активно управување со високопланинските пасишта.....	13
ГИС мапирање на видови и обука.....	14
Ажурирање на SDF форма и обука.....	15
Обука за биологија и екологија на видови.....	15
Контрола и спречување на бесправни дејствија.....	16
Програма за одржлив туризам и еколошка едукација	18
Ревитализација на системот на патеки на Галичица.....	18
Одржување на веб страна и мобилна апликација.....	21
Истражувања и изработка на студии.....	22
<i>Студија за развој на туризам во Национален парк Галичица</i>	23
<i>Стратегија за развој на еколошка едукација</i>	25
Организација на еколошка едукација.....	26

Набавка на униформа за вработени и вршители на дејност	27
Зголемување на препознатливоста на НППГ кон зголемени приходи од туризам	27
Програма за одржливо користење на природните богатства	29
Програмата за правни, економски и општи активности	30
Администрација, оперативно програмирање, внатрешна организација и организациски развој	30
Магистерски и докторски студии за вработени.....	31
Одржување на туристичка инфраструктура	31
Обуки за вработени	31
<i>Обука за примена на Правилникот на внатрешна комуникација и процедури..</i>	<i>32</i>
<i>Обука за користење на Excel.....</i>	<i>32</i>
<i>Обука за англиски јазик и други странски јазици</i>	<i>32</i>
<i>Обука за подготовка на предлог проекти</i>	<i>32</i>
<i>Обука за алохтони и инвазивни видови</i>	<i>34</i>
<i>Обуки за инцидентно забележување на видови.....</i>	<i>34</i>
<i>Обуки за административни работници</i>	<i>34</i>
Соработка и партнерства	35
<i>Соработка и партнерства со локалните самоуправи</i>	<i>35</i>
<i>Соработка и партнерства со научно-образовните институции.....</i>	<i>35</i>
<i>Соработка со државни органи</i>	<i>36</i>
<i>Соработка со граѓански организации и клубови</i>	<i>36</i>
<i>Соработка со ЈУНП Пелистер и ЈУНП Маерово.....</i>	<i>36</i>
<i>Соработка со странски граѓански организации, клубови и научно-истражувачки субјекти.....</i>	<i>36</i>
Изработка и донесување на План за управување на НП Галичица 2021-2030	37

Листа на табели

Табела 1: Структура на Системот на патеки на НП Галичица.....	20
Табела 2: Потребни елементи и количини за ревитализација на патеките во НП Галичица	21
Табела 3: Извештај за работа на еколошка едукација	27
Табела 4: Годишен план за обуки на административни службеници за 2020 година	35

Табела 5: Распоред на активности за изработка и донесување на нов План за управување 2020-2030	38
--	----

ВОВЕД

Годишната програма за заштита на природата во Националниот парк Галичица (НПГ) е изготвена врз основа на обврската која произлегува од член 98, став (1), став (6), став (7) и став (8) од Законот за заштита на природата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16 и 113/18), како и врз основа на член 3, став 1, точка 9 од Одлуката за основање на Јавната установа Национален парк Галичица (ЈУНПГ) („Службен весник на Република Македонија“ бр. 9/06) и член 67, став (4) од Правилникот за содржината на плановите за управување со заштитени подрачја и содржината на годишните програми за заштита на природата („Службен Весник на Р.М.“ бр. 26 од 2012 година).

Во годишната програма за заштита на природата се вклучени сите активности кои треба да бидат реализирани во текот на 2020 година, во согласност со Планот за управување на Националниот парк Галичица 2011-2020, усвоен од страна на Управниот одбор на ЈУНПГ, на состанок одржан на 25 ноември 2011 година, по претходно добиена согласност од Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Македонија (допис бр. 11-2387/2 од 05.08.2011 година).

Согласно тековниот План за управување, активностите на ЈУНПГ се групирани во 4 програми, и тоа:

- Програма за зачувување на природата,
- Програма за одржлив туризам и еколошка едукација,
- Програма за одржливо користење на природните богатства и
- Програма за општи активности.

Активностите кои се предвидени во оваа годишна програма ќе бидат финансирани од буџетот на ЈУНПГ и други извори на финансирање, вклучувајќи ги и добиените грантови од Програмата за развој на Обединетите нации (UNDP) за спроведување на проектот: „Подобрување на ефективност на заштитата, конзервацијата и управувањето со заштитеното подрачје Национален парк Галичица“, во рамките на грант програмата „Подобрување на управувањето со заштитените подрачја“, финансирана од Европската Унија и UNDP, а имплементирана од UNDP Македонија со краен корисник - Министерството за животна средина и просторно планирање како и од средства добиени од Фондот за природа „Преспа - Охрид“ („ПОНТ“), фондација (Стифтунг).

Програма за зачувување на природата

Во 2015 година, заврши првата, пилот фаза од Програмата за мониторинг на природата во Национален парк Галичица предвидена според актуелниот План за управување. Беше предвидено дека резултатите од оваа фаза со соодветна критичка анализа и обработка (ревизија) ќе се употребат за воспоставување на целосна и кохерентна програма за мониторинг на природата во паркот која ќе биде континуирано имплементирана во подолг временски период. За жал, поради објективни причини, познати и на Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Македонија, ревизијата на оваа програма не беше спроведена, следствено во текот на 2016 година не беа планирани и реализирани активности од областа на мониторингот. Надевајќи се на поповолни услови во текот на 2017, како и очекувањата од воспоставувањето и почнувањето со работа на Фондот за природа во Охридско-Преспанскиот регион (PONT) беа мотивација за ЈУНПГ да предвиди активности на мониторинг за таа година. За жал, Фондот оперативно не профункционира во текот на 2017 година, па поради тоа предвидените активности не беа реализирани. Во текот на 2018 година, иако според годишната програма беа планирани активности за мониторинг на едно живеалиште и четири видови, истите не беа реализирани поради горенаведените околности. ЈУНПГ во октомври 2018 започна со имплементација на проектот „Подобрување на ефективност на заштитата, конзервацијата и управувањето со заштитеното подрачје Национален парк Галичица“, во рамките на грант програмата „Подобрување на управувањето со заштитените подрачја“, финансирана од Европската Унија и UNDP, а имплементирана од UNDP Македонија со краен корисник - Министерство за животна средина во чии рамки една компонента вклучува ревизија на програмата за мониторинг и спроведување на активности за мониторинг на одредени живеалишта и видови. Со имплементацијата на тој проект беа извршени активности со кои се ажурираше и надгради Долгорочната програма за мониторинг на биолошката разновидност во НПГ и беа спроведени активности за биолошки мониторинг на 1 живеалиште и 12 видови.

Имајќи ја во предвид оваа околност и согласно логичката рамка на општи, посебни и оперативни цели за управување со Национален парк Галичица (Табела 5-1 од Планот за управување), Концептот за мониторинг во Паркот (Поглавје 6.1.2. од Планот за управување), односно Стратегија за организациски развој на ЈУНПГ (Поглавје 6.1.6 од Планот за управување), во текот на 2020 година се планираат следните активности.

Мониторинг на биолошката разновидност во Национален парк Галичица

Согласно подготвената и ревидирана програма за мониторинг, како и во согласност со потребите и приоритетите за извршување на мониторинг активности, беше одлучено дека во текот на 2020 година ќе се започне со мониторинг на гнездата на златен орел три живеалишта и десет видови на Галичица. Во продолжение следува детален опис на начинот на кој ќе биде спроведен мониторингот и на потребата за истиот.

Шибјаџи од модра смрека

По големина, смреките се движат од дрва високи по 20-40 м до столбести или налегнати грмушки со долги исползени гранки. Тие се зимзелени и имаат иглести и/или лушпести листови. Според половата организација, растенијата може да бидат еднодомни или дводомни.

Женските „шишарки“ се месести плодови наречени смрекинки (или „смреклинки“) со сраснати плодни лушпи, долги 4-27 мм и имаат 1-12 тврди семки. Кај некои видови, смрекинките се црвено-кафеави или портокалови, но најчесто се сини и имаат впечатлива арома.

Машките шишарки се слични на оние кај другите чемпреси и имаат по 6-20 лушпи. Повеќето од нив го испуштаат поленот на почетокот на пролетта, но има и такви што ова го прават на есен. Извесни видови (на пр. *J. communis*, *J. squamata*) имаат само младорастни листови. Кај некои од нив (на пр. *J. communis*), игличките се споени во основата.

Оваа заедница е најшироко распространета заедница од субалпскиот појас на планината Галичица, која се надоврзува на горната шумска граница, на станишта со плиток слој на почва и на варовнички камењари, во висинскиот појас од (1450 м) 1500-1650 (1720) м. Состоини од оваа заедница најниско се регистрирани на околу 1450 м.н.в. (над с. Велестово-Студенец, Врвеш), каде што оваа заедница се надоврзува на брдските пасишта од сојузот *Saturejo-Thymion*, но оптимумот го достигнува во висинскиот појас помеѓу 1500-1600 м (Крстец-Кучо Поле, Рамен Дол, Бигла, Источко Поле, Гафа-Асан Гура-Суво Поле-Косто Бачило), а над 1600 м се до 1720 м (Томорос, Бугарска Чука, Стара Галичица-под Казан). Посебни, репрезентативни состоини се присутни од преспанската страна на Галичица-Томорос, Суво Поле, Кучо Поле-Рамен Дол.

Ова живеалиште се смета за значајно и загрозено и на европско ниво поради што е вклучено во Прилог I од Директивата за живеалишта (6170 - Alpine and subalpine calcareous grasslands) на Европската Комисија.

Вегетациска снимка е веќе направена околу локалитетот Шарбојца. За потребите на добивање на информации за ова живеалиште ќе биде спроведен мониторинг согласно фитоценолошката методологија Браун-Бланке.

Златен орел (*Aquila chrysaetos*)

Златниот орел (*Aquila chrysaetos*) е една од најголемите дневни грабливи птици. Се среќава и во Македонија.

Големината на возрасните златни орли може да биде различна. Единките од некои од најголемите подвидови може да бидат доста големи. Повеќето видови се долги 66-100 см со распон на крилјата помеѓу 150 и 240 см. Тежината се движи од 2,5 до 6,7 кг. Но, забележани се некои примероци во дивината кои се нешто поголеми, дури и до 9 кг во тежина и должина од 102 см. Како и кај многу други дневни грабливци и кај златните орли женките се поголеми од мажјаците.

Бојата на пердувите може да биде црнкаво-кафеави и темнокафеави, со златна боја на задниот дел од главата и вратот, по што и го добил името. На горните делови на крилјата постои нешто посветла површина. Младенчињата многу личат на возрасните единки, но поседуваат бел опаш и бели дамки во близина на ножниот зглоб кои полека исчезнуваат со секое митарење и на крајот, во петтата година, потполно ги снемуга.

Женката може да достигне тежина и до 6 кг, а мажјаците до 4 кг. Живее на различни места, најмногу на планинските масиви без густа вегетација. Животниот век на златниот орел може да трае и до 50 години.

Мониторингот на златниот орел ќе се изврши согласно методологија која ќе биде подготвена во текот на почетокот на 2020 година.

Маерова непета (Nepeta ernesti-mayeri)

Локален ендем (стеноендем) со исклучително мала популација и ограничено распространување. Поради ароматичната содржина во изданоците, популацијата на овој вид е под притисок од неовластено собирање. Покрај активностите за *in-situ* заштита кои ги презема ЈУНПГ, обезбедувањето на податоци за евентуалните промени на нејзината природна популација е исклучително значајно за заштитата на видот.

Согласно СОП 3 од Протоколот бр. 8: Мониторинг на Маерова непета (*Nepeta ernesti-mayeri*), во 2019 година, теренското мерење ќе се изврши на трите познати локалитети во паркот (Надол, Корита и Баба), со броење на сите примероци (огништа). Мерењето за овој вид се врши секоја година во оптималниот период на цутење (јуни-јули). Податоците од теренското мерење се внесуваат во Образец бр. 8А. Со ова мерење се одредува апсолутната бројност на популацијата на овој вид во паркот со оглед на тоа што нема податоци за присуство на овој вид надвор од горе наведените локалитети.

Томоросов различник (Centaurea tomorosii)

Повеќегодишно тревесто растение со задрвенет ризом. Стеблото полегнато или придигнато, ретко исправено, 15-30 см долго, метличесто разгрането, со бели, меки влакна, скоро до главичести соцветија со листови. Листовите од горната страна зеленкасти, со четинести влакна и со помекви влакна, од долната страна со бели меки влакна; басалните листови со лисни дршки, перести или двојно-перести, од двете страни со по 5-6 сегменти, страничните сегменти ланцетни или јајцевидни, со зашилен врв, терминалниот сегмент подолг и поширок; долните листови приседнати, перести, од двете страни со по 4 сегменти, страничните сегменти линејни или линејно-ланцетни, терминалниот сегмент подолг и поширок; најгорните перести, од двете страни со по 2-3 сегменти, страничните линејни, терминалниот многу подолг и поширок. Главичестото соцветие единечно, обвивката на соцветието (инволукрум) јајцевидна, 13-15 мм долга, 8-10 мм широка, во основата округлеста; инволукралните листови зеленкасти, голи, ретко со пајажинести влакна, со

изразени пруги; врвот ромбичен, ретко пајажинест, централната флека (точка) кафеава или црна, триаглеста, издолжена во терминален исправен или скоро стрчест трн, со должина од 1,2-1,8 мм и со чешловидно распоредени цилии, по 5-7 од двете страни, кафеава или црни. Цветовите бледо жолти. Ахенијата влакнеста, 4 мм долга, папусот од ахенијата покус, 3 мм долг.

Според Мицевски (1985) овој вид во Македонија се наоѓа на Галичица-Томорос, на варовнички камењари, 1450 м.с.м.

Мониторингот на овој вид се спроведува преку броење на примероците од *Centaurea tomorosii*, од двете страни на трансектната линија во широчина од 100 см. Со мониторингот ќе биде регистриран бројот на примероци (во фаза на цветање и прецветани) од *Centaurea tomorosii*, преку броење на вкупниот број на примероци од двете страни на трансектната линија во широчина од 100 см. Мониторингот се врши еднаш на секои две години, во оптималниот период на цветање (во текот на месец-јули). Податоците за од теренското снимање се внесуваат во Образецот бр. 7 кој е приложен подолу.

Охридскиот чај (*Sideritis raeseri*)

Повеќегодишно зелено-влакнесто растение високо 10 до 50 см. Основата на стеблото благо дрвенеста. Дава неколку вертикални, неразгранети цветни изданоци. Долните листови средно дебели, густо влакнави, назабени (благо) или целосно, сабјаста (линеарни) или долгнавесто линеарни, со затапен или округлест врв, кој се стеснува во лисна дршка, со димензии 12 до 60 мм должина и 5 до 8 мм ширина. Горните листови на стеблото скоро седечки, стеснати во основа, со ланцетаста форма или линеарно ланцетаста, остри на врвот 10 до 15 мм долги и 5 до 7 мм широки.

Соцветието (*inflorescenciae*) долго 3 до 21 см, со 3 до 15 пршлени, слабо раздвоени или сосема растресити (оддалечени еден од друг). Брактеи: покриени со капитатни (главичести) жлездени влакненца и мали срцевидни (не прилегнати) не жлездени влакненца (надворешно или преку границата на контурата); брактеите се пократки, еднакви или подолги од цветовите, бубрежаста или округло јајцевидни, 5 до 25 мм долги и 8 до 22 мм широки. Чашка: целата е прекриена со влакненца долги 2 до 4 мм, тесно свонеста со поголем број забци (3 до 7), долга 6 до 13 мм. Венче: жолта, без две пруги на двата лобуси на горната усна, 8 до 15 мм долга. Цвета од јуни до август.

Се јавува само во јужните делови на Балканскиот полуостров. Во Грција е распространета во централните делови, особено на планината Пинд. На Парнас и Олимп и планините во северна Грција се сретнуваат сите подвидови на овој вид. Во останатите земји од овој дел на Балканскиот полуостров застапен е во Македонија и тоа само на Галичица и во југоисточните делови на Албанија.

Истражувачкиот тим на НП Галичица ги спроведе теренските активности во текот на летната вегетациска сезона во периодот од 14 до 19 јуни 2010 година. Со прелиминарно рекогносцирање на теренот се утврди дека охридскиот чај се сретнува повремено на голем дел од истражуваното подрачје. Поради тоа најдобар метод за проценка на површината и големината на приносот на популацијата на охридскиот чај беше трансектна евалуација на ресурсот. Поради тоа беа поставени трансекти со ширина од 100 м и различна должина во зависност од конфигурацијата и големината на теренот. Покрај тоа, поради влијанието на пожарот потребно беше да се истражи состојбата на популацијата на охридскиот чај и на

опожарени површини и на неопожарени. Поради сето ова потребни беа минимум 2 трансекти за оваа фаза од истражувањето. Трансектите се именувани според најмаркантните рељефни форми по нивната должина и тоа „Среден врв“ и „Мажон“.

Почетната точка на овој трансект се наоѓа на земјениот пат Велестово-Два Јавори, пред локалитетот Крстец, на надморска височина од 1518 м. Координатите на почетната точка се определија со помош на ГПС уред и се: Т1 (Е 487 322 и N 4 548 900). Лево (северно) и десно (јужно) од почетната точка со помош на јаже се измерија по 50 м и се забија дрвени колци со што се добија границите на трансектот кои се на меѓусебно растојание од 100 м. Почетната точка беше означена со забивање на метален колец. Од почетната точка трансектот се протега кон исток, односно втората точка со помош на ГПС уред се постави на 1565 м.н.в. и координати Т2 (Е 487 411 и N 4 548 902) и сезначи со забивање на метален колец. Како и кај точката Т1, лево (северно) и десно (јужно) се измерија по 50 м и се поставија дрвени колци. На овој начин се оформи површина 100x100 м или 10.000 м² (1 ха) именувана како Н1. Во површината Н1 се собраа примероци по принципите на добрата пракса за собирање на лековити билки. Собирањето се направи во фаза на бутонизација и рана фаза на цветање по општото правило за собирање на надземните делови.

Почетните точки на овој трансект се наоѓа на патот Велестово-Два Јавори после локалитетот Крстец, на надморска височина од 1508 м односно 1497 м. Координатите на почетните точки се: лево (јужно) Т1л (Е 487 400 и N 4 547 000) и десно (северно) Т1д (Е 487 400 и N 4 547 100). Границите на трансектот се на растојание од 100 м и на терен се поставија со помош на ГПС уред и трајно се обележени со метални колци по страните на трансектот. Од почетните точки Т1л и Т1д се продолжи со помош на ГПС уреди да се поставуваат следните точки на растојание од 100 м, со нивно обележување со метални колци и поврзување со јаже и по должина на трансектот но и попречно (север-југ) со што се добија парцели со површина од 10 000 м² (1 ха) кои се именуваа како Н1, Н2 итн. Во вака добиените површини се собраа примероци по принципите на добрата пракса за собирање на лековити билки. Собирањето на билките се направи во фаза на бутонизација и рана фаза на цветање по општото правило за собирање на надземните делови.

Западно-балкански карстен полжав (*Helix secernenda-schlaeflii*)

Подвидот *Helix secernenda schlaeflii* Mousson, 1859 се среќава во Јужна Албанија, Северна Грција, Епир, островот Крф и во Југозападна Македонија, на планините Галичица и Јабланица.

Вертикалната дистрибуција на видот (*Sensu lato*) во рамките на целиот дистрибутивен ареал се движи од 0 до 2200 метри надморска височина. Подвидот *Helix secernenda schlaeflii*, во Националниот Парк Галичица се среќава на надморски височини од 1600 до 2200 метри. Крупен полжав со топчеста форма на лушпата (черупка). Димензии: широчина 40-55 мм; височина 40-50 мм.

Черупката е со широка конусна спира, широки навои и тап врв. Навои: 4,5-5. Последниот навој е многу широк и завршува со отворот (устата). Отворот е малку издолжен, овален, со остар раб и од внатре е со бледо розова боја. Основната боја на черупката е жолтеникаво кафеава или белузлава со 5 тесни кафеави пруги. Втората и третата пруга се споени, а третата и четвртата се доста разделени. Со староста на полжавот, пругите избледуваат. Површината на черупката е грубо набраздена и со

воочлива спирална орнаментика. Папокот е тесен и најчесто препокриен со последниот навој, кој ја формира устата. Телото е меко, без скелет и целото се вовлекува во черупката. Стопалото е масивно и силно, со рапава кожа и со светлокафеаво - сивкава боја. Животниот век е 2-3 години. Јувенилните единки се со помали димензии (< 40 мм) и со отворен (непрепокриен) папок.

Во рамките на Националниот Парк Галичица, популацијата на полжавот *Helix secernenda schlaeflii* Mousson, 1859 е со мала бројност, што е во релација со климатските услови и биотопот. Екстремно ладните зими и долги сушни лета, се причина за големиот морталитет и намалувањето на популацијата. Последователно ладни и долги зими како и сушни лета, можат да доведат до намалување на популацијата до генетскиот минимум. Поради тоа, популацијата е само релативно стабилна и лесно може да биде загрошена. Собирањето на полжавите, како најголема закана за опстанок на популацијата, треба да биде забрането.

Во Националниот Парк Галичица, полжавот *Helix secernenda schlaeflii* Mousson, 1859 се среќава на подрачјето кое е со изразито карстна геолошка структура и морфологија. Регистриран е на терените на Томорос, Магаро, Лакој Сигној и Бугарска Чука, на надморска височина од 1600 до 2200 м.

Подрачјето за мониторинг треба да биде определено со трансектна линија од Лакој Сигној во правец на Бугарска Чука, но следејќи ја постоечката патека која ги спојува овие два планински врва. Ширината на трасектот за мониторинг на полжавите треба да биде со широчина од 5 метри. Трансектот задолжително треба да ги вклучи старите ровови и други стари војни објекти, бидејќи во нив полжавите најчесто го наоѓаат своето засолниште. Мониторингот треба да обезбеди податоци за бројноста на популацијата на одредена површина и проценка на нејзината возрасна структура. Имено, присутност на повеќе од 40% јувенилни единки во популацијата укажува на лоша состојба и на голема загрошеност на популацијата.

Аполонова пеперутка (Parnassius apollo)

Оваа пеперутка има дисјунктивен дистрибутивен ареал на распространување, ограничени на пооделни високи планини во Европа од Скандинавија на север, преку Алпите до Балканските планини на југ и планините во Централна Азија на исток на надморски височини помеѓу 1000 и 2000 метри, додека во јужна Европа и повисоко. Во НПГ Аполоновата пеперутка присутна е над горната граница на буковите шуми на Стара Галичица и западните и источните падини на потегот Лако Сигној-Бугарска чука. Популациите на Аполоновата пеперутка ширум целиот нејзин ареал на дистрибуција се во континуирано опаѓање поради што овој вид има статус на глобално засегнат вид во категоријата ранлив (VU). Во НПГ од достапните литературни податоци Аполоновата пеперутка има релативно бројна популација.

Согласно протоколот за Мониторинг бр. 11 во 2011 година воспоставени беа: (1) трансект (пробна површина со големина од 1 ха) за теренско мерење на Аполоновата пеперутка во фаза ларва на локалитетот над Косто Бачило и (2) трансект (линија со должина од 1800 м) за фаза имаго на источните падини над буковата шума од крајот на патот во локалитетот Косто Бачило до линијата на старата седешница од скијачкиот центар.

Македонски мрmoreц (*Triturus macedonicus*)

Македонскиот мрmoreц, *Triturus macedonicus* (Karaman, 1922), спаѓа во групата на опашести водоземци, кои се одликуваат со издолжено валчесто тело, добро развиена сплесната опашка и два пара кратки нозе. Тој е релативно голем мрmoreц со вкупна должина на телото до 180 мм. Дорзалната (грбната) страна на телото е со темно кафена боја и темни дамки, а вентралната (стомачна) страна е портокалова или портокалово-жолта со темни дамки. Гушата е темно обоена. Адултните (возрасни) женки може да имаат јасна жолта вертебрална пруга (Arnold, 2002). За време на парењето, мажјакот развива кожен набор на грбната страна, кој поминува и на опашката, по што јасно се разликува од женката (Arnold, 2002).

Населува различни типови на живеалишта, вклучително и суви медитерански региони и букови шуми од 0 до 1700 метри надморска височина (Arnold, 2002; Edgar & Bird, 2006). За размножување неопходни му се водни станишта, било да се привремени (темпорални) или постојани, природни или со антропогено потекло. Доколку е неопходно, тој може да ги користи разливите околу потоците, или реките со бавен тек (Edgar & Bird, 2006).

Triturus macedonicus е Централно-Балкански ендемичен вид и ја населува Србија, Црна Гора, Македонија и Грција.

Според програмата за долгорочен мониторинг на биолошката разновидност во Националниот парк Галичица, мониторингот на видот *Triturus macedonicus*-Македонски мрmoreц се врши на локалитетот Симонческа локва. Со досегашните практики и знаења, броењето односно одредувањето на бројот на адултни форми на видот се вршеше во периодот мај-јуни, ноќно време помеѓу 21:00 и 24:00 со помош на батериски ламби при што двајца набљудувачи, поаѓајќи од исто место ја обиколуваа локвата од двете страни и вршеа пребројување. Од неколку броења се земаше средна вредност за проценка на популацијата. Ваквиот метод се покажа како недоволно соодветен и затоа во 2020 година, мониторингот на овој вид ќе се врши според ново предложена методологија.

За вршење на мониторинг на видот *Triturus macedonicus* со оваа метода важни се неколку моменти и тоа:

1. Во периодот од крајот на месец април и почеток на мај (во зависност од годината и повлекување на снегот) да се изврши проверка на активноста на единките и да се одреди времето кога почнуваат да навлегуваат во локвата, каде што почнува периодот на парење. Тоа се случува во период од две до три ноќи. Важно е во тој период, односно после навлегувањето на единките во локвата да се постави мрежата. До средината на месец Јуни единките ја населуваат локвата, а после тоа се повлекуваат.

2. Мрежата се поставува околу 17 часот, се остава цела ноќ, а околу 7 часот следното утро се собира, при што треба да се внимава да не се повредат единките. Точниот протокол за вршење на мониторингот ќе биде дефиниран претходно (начин на поставување, потребни материјали за работа).

3. Исто така, предложено е во текот на пребројувањето, мал дел од опашката на возрасна единка од видот (околу 2 мм) да се пресече и да се стави во флакон со алкохол, за подоцна да може да се извршат и DNK анализи.

Големииот корморан (*Phalacrocorax carbo*)

Претежно акватичен вид, кој се среќава како покрај солени, така и покрај слатки води, од арктичкиот до субтропскиот појас, иако најчесто во умерениот појас. Во Западна Европа претежно се среќава покрај морскиот брег, додека во Централна и Југоисточна Европа, големи популации гнездат во колонии покрај слатководни екосистеми. Претпочита, крајбрежни мирни морски води, избегнувајќи длабоки води, дури и блиску до брегот. Од копнените води, се среќава покрај езера, реки со бавен тек, устија на реки, отворени води во блатни екосистеми, вештачки езера и слично.

Релативно крупна птица со краток врат и долга опашка, со должина на телото од 80 до 100 см, распон на крилјата од 130 до 160 см и тежина на телото кај мажјаците од 2,000 до 3,000 грама, кај женките од 1,700 до 2,500 грама. Должина на крилјата кај мажјаците изнесува од 330 до 364 мм, кај женките од 311 до 351 мм.

Возрасните единки се скоро целосно црни, освен покривните перја на горната страна од крилјата, кои се со бронзена боја. Друга впечатлива диференцијална карактеристика е што кај возрасните единки од големииот корморан, во сезоната на парење има воочливо бело петно на гушата, како и по едно бело петно над нозете.

Надвор од регионот на Западниот Палеарктик, Големииот корморан е широко распространет: гнезди дијунктивно од Централна Азија до Јапонија, потоа во Јужна Азија, Австралија и Нов Зеланд, во Источна Африка, на Западен Грендланд и Источниот дел на Северна Америка.

Трендот на популацијата на Големииот корморан која гнезди на островот Голем Град е стабилен и брои околу 1 000 активни гнезда.

Најпогодно подрачје за мониторинг на Големииот корморан, во рамките на НП Галичица е островот Голем Град, каде што гнезди голема колонија. Во последните две децении колонијата гнезди на стеблата од фоја долж северо-источниот брег на островот. Бидејќи видот претпочита гнездото да го прави непосредно над водата, со зголемување на колонијата, ќе нема слободни стебла од фоја во непосредна близина на езерото, па се очекува истата да се пресели со гнездење на стрмите литици долж Северо-источниот брег на островот, како што тоа беше случај пред повеќе од две децении.

Мониторингот на стеблата од фоја кои се запоседнати со гнезда, може да се врши преку Google Earth сателитски снимки, додека бројот на активни гнезда, односно бројот на парови ќе се врши визуелно, во периодот на гнездење (мај-јуни).

Големииот северен потопник (*Mergus merganser*)

Средно голема птица, со должина на телото од 58 до 66 см, распон на крилјата од 82 до 97 см, должина на крилјата кај мажјаците од 275 до 295 мм, кај женките од 255 до 270 мм и тежина на телото кај мажјаците од 1 300 до 2 100 грама, кај женките од 900 до 1 700 грама. Големииот северен потопник претставува најкрупна птица од родот на пилесто-клуни (тестеро-клуни) потопници (*Mergus*), значително покрупна од црвеноградестиот северен потопник (*Mergus serrator*) и малиот (бел) северен потопник (*Mergus albellus*), кои се присутни само во текот на зимата.

Мажјаците кај големиот северен потопник поседуваат уникатна комбинација на бои кои ги сочинуваат долг тенок црвен клун, метално темно-зелана глава и кремасто-розови гради и долен дел на телото. Женките и суб-адултните единки не се толку воочливи, но темно-кафеавата боја на главата контрастно се одвојува од бледо-кремастиот врат и градите. Во лет, кај двата пола е воочлива бела флека на внатрешниот дел од крилјата.

Мажјаците во период на парење можат непогрешливо да се идентификуваат, но детерминацијата на женките (на поголемо растојание и при слабо светло) во однос на црвеноградестиот северен потопник (*Mergus serrator*) бара поголемо внимание. Силуетата во лет не е типична за шатките и повеќе личи на силуетата на северните морски нуркачи (*Gavia*), од кои во текот на зимата на Преспанското Езеро се присутни два вида (црвеногушестиот северен морски нуркач - *Gavia stellata* и црногушестиот северен морски нуркач-*Gavia arctica*).

Големиот северен потопник лета брзо, со моќни замави на крилјата, што предизвикува силен шум. Се одмора пловејќи на отворени води, при што на истите се задржува многу повеќе од црвеногушестиот северен потопник.

Преспанската популација која гнезди на ова подрачје е релативно мала (не поголема од 10 до 20 пара) и истата има потреба од строга заштита, затоа што е загрозувана од исчезнување.

Популацијата на Големиот северен потопник на Преспанското Езеро, во периодот на гнездење најверојатно се дели на две суб-популации, при што еден дел гнездат во блатниот екосистем на заштитеното подрачје Езерани (што сè уште не е докажано), додека останатиот дел од популацијата гнездата ги прави во пукнатините на соодветни клифови и литици долж крајбрежниот појас помеѓу селата Стење и Коњско, како и на потегот помеѓу селото Коњско и границата со Албанија.

Од овие причини во текот на месец Април, кога започнува сезоната на гнездење, се препорачува мониторинг од чамец, долж брегот на Преспанското Езеро на потегот од село Стење до Албанската граница, при што би се вршел мониторинг на гнездечките парови.

Алтернативна метода би била, мониторинг на фамилии (втора половина на Јуни) односно, откако младите ќе се испилат тие се движат заедно со женката во вид на една фамилија. Реализацијата на набљудувањето според оваа метода е многу потешко, од причини што фамилиите се распрскуваат на различни локалитети и многу е потешко да се забележат, особено кога се во зоната на трската, како и фактот што не може да се утврди точниот број на парови кои гнездеат на територијата на НППГ.

Ноќната ластовица (*Caprimulgus europaeus*)

Ноќната ластовица е вид заштитен со меѓународни правни инструменти (Бернската Конвенција-Прилог II-на Советот на Европа и Директивата за птици-Прилог I-на Европската Унија). Тоа е широко распространет вид чија популација и дистрибуција драстично се намалува.

Во 2012 година по прв пат се спроведе теренско мерење на популацијата на ноќната ластовица. Во целост беше почитувана методологијата дадена во СОП бр. 18. Беа воспоставени два трансекти (пробни површини) и тоа: трансект 1-куќа Шарбојца-Локва

Шарбојца-Симонческа Локва-Џамивче-Црвена Локва-Дофа и трансект 2-раскрсница кон Поник-Поглед-село Велестово.

Лилјацу (*Chiroptera*)

Во текот на 2019 година беше извршен мониторинг на лилјацу во Бимбилова пештера и пештерата во с. Лескоец (Преспа). Согласно СОП и Програмата за долгорочен мониторинг на биолошката разновидност, мониторингот на лилјацу се спроведува според методата на трансекти со возило во движење (Прот. бр. 19БД). Мониторингот на популациите на лилјацу генерално се спроведува на два основни начини: (1) Трансекти со детектор за лилјацу во потрага по храна: овие може да се трансекти за пешачење или трансекти за возила во движење и (2) Набљудувања на места за одмор на лилјацу: ова може да биде мониторинг на мајчински колонии или други летни одморалишта, на места за хибернација и места за парење.

Мониторингот по трансекти со возило во движење во најмала рака обезбедуваат податоци за дистрибуција на вообичаените видови лилјацу со висок квалитет и ќе овозможи промени во дистрибуцијата на вообичаените видови со висок степен на чувствителност. Исто така, со спроведување на годишен мониторинг ќе овозможат статистички робусни заклучоци за трендот на популацијата на вообичаените видови лилјацу по должината на патиштата-трансектите.

Годишниот мониторинг по трансекти со возило во движење треба да се одликуваат со голема прецизност во текот на годините и да се контролираат следните фактори: (1) почеток на мерењето; (2) датум на мерењето; (3) рута на движење; (4) типови на живеалишта по должината на трансектор-рутата; (5) користење на идентична опрема за ехолокација. Треба да се забележи дека патиштата се препознатливи елементи во пределот кои лесно се идентификуваат на мапа.

Мониторинг по трансекти со возило во движење главно е ограничен на видови кои користат отворени простори или простори по должината на (шумски) рабови, како што се *Pipistrellus spp.*, *Nyctalus spp.*, *Eptesicus spp.* и *Vespertilio murinus*. Ова се должи на фактот што овие видови користат гласни ултразвуци кои се хранат на отворен простор по должината на патиштата. *Miniopterus schreibersii* исто така може да биде погоден иако лови во затворени простори или пак високо во воздух, може да се забележи и во близина на улични светла, иако не во случаите кога е симпатричен со *Pipistrellus pygmaeus*. Според досегашните податоци, на територијата на Национален парк Галичица присутни се *Pipistrellus kuhlii*, *Pipistrellus pipistrellus*, *Pipistrellus pygmaeus*, *Nyctalus leisleri* и *Eptesicus serotinus*. *Pipistrellus nathusii*, *Nyctalus noctula* и *Vespertilio murinus* се регистрирани само во грчкиот дел од Преспа.

Времето на мониторинг идеално треба да коинцидира со периодот пред донесување млади (април до мај, во зависност од географската широчина) како би се избегнало броење на млади кои пролетале. Времето на мониторинг не мора да се поклопува со периодот на најголема активност. Датумот, почетното време и почетната точка на мерењето треба да се идентични низ текот на годините, а мерењето се врши при слични еколошки услови.

Во текот на мерењето се вози секоја рута при што на секој од трансектите се вози со брзина не поголема од 25 километар на час. За да се зголеми прецизноста на мерењето може да се вози по поголем број трансекти, доколку ресурсите го дозволуваат тоа. Сепак,

со оглед на тоа што се работи за долгорочен мониторинг, трошоците треба да се сведат на минимум.

При дизајнирање на протоколот треба да се избере кружна рута во секој од 30 километарски блокови, со должина од околу 100 километри по која ќе може да се извози за време од 4 часа. Рутата може да се подели во трансекти, секој со должина од 1,6 км, а растојанието меѓу нив да изнесува 3,2 км. Секој од трансектите се дефинира како независна единица за мерење. Според тоа, во секоја од рутите има по 20 независни трансекти со што се обезбедува голем број на податоци за неколку ноќи. Со ваквиот распоред на трансектите во рутата речиси се избегнува двојно броење на една иста единка на повеќе трансекти. Доколку се додадат точки на кои ќе се застанува, на пример покрај водотеци или канали, со оваа метода може дополнително да се регистрираат и *Myotis capaccinii*, *Myotis daubentonii* и *Myotis dasycneme*. Со оглед на тоа што брзината на движење влијае врз фреквенцијата поради Дуплеровиот ефект, треба да се има предвид дека таа може да влијае на идентификацијата на видови. Оттука, брзината на движење треба да е постојана и да не е поголема од 25 километри на час.

Во текот на 2020 година, ќе се продолжи со мониторинг на лилјациите, но мониторингот за лилјаци во лет во потрага по храна ќе се изврши со помош на Bat-детектор. Овој мониторинг може да се одвива пешачејќи долж одредена трансектна линија или поставени трансектни линии долж патишта, кои се поминуваат со возило.

Иако според Програмата за долгорочен мониторинг на биолошката разновидност е предвиден мониторинг на горенаведените видови и живеалишта, сепак треба да се истакне дека во согласност со можностите (персонални и финансиски), во текот на годината можно е да се додадат и дополнителни видови и живеалишта за мониторинг. Имено, во времето на подготовка на оваа Годишна програма беше познато дека Европската Унија е подготвена да финансира проект со кој ќе се подобри мониторингот на биолошката разновидност преку Стратегиската програма за Преспа, во која ЈУНПГ зеде активно учество во соработка со Македонско еколошко друштво и останатите партнери.

Инцидентно забележување

Покрај извршувањето на мониторингот на селектирани видови растенија и животни за кои се изработени прецизни протоколи, секоја година Националниот парк Галичица собира и други информации од инцидентни забележувања кои се случуваат за време на остварување на други активности. Ваквите инцидентни информации се внесуваат во посебно изработени обрасци за инцидентно забележување и тоа: (1) значајни видови цицачи (Образец бр. 20); (2) значајни видови птици (Образец бр. 21); (3) значајни видови васкуларни растенија (Образец бр. 22); (4) значајни видови без'рбетници (Образец бр. 23) и (5) значајни видови водоземци и влечуги (Образец бр. 24).

Цензус на зимски птици

Оваа активност ја реализира Македонското еколошко друштво. ЈУНПГ учествува во активноста на броење на птиците во Охридското и Преспанското Езеро во деловите кои се граничат со НПГ. Податоците кои се добиваат од зимскиот цензус се значајни за пратењето на популациите на водните птици. Покрај тоа, спроведувањето на оваа активност е значајно и за одржување на повисоко ниво на соработка со невладините организации.

Уредување патека за еколошка едукација

Со воспоставувањето на системот на патеки во Национален парк Галичица беше оформена и едукативната патека во близина на Инфо центарот во Охрид. Како што беше случај и со другите патеки, така и со оваа, поради временските услови, но и вандализам денес значителен дел од информативните табли поставени долж истата се избледени и/или оштетени и уништени. Зелената училница која беше наменета за одржување на настава во природа, а која се наоѓа на крајот од едукативната патека е исто така уништена.

Имајќи ја предвид реориентацијата низ која поминува Националниот парк и потребата од ваква инфраструктура заради зголемениот капацитет во областа на еколошката едукација, Јавната установа во текот на 2020 година планира да ја ревитализира едукативната патека со обновување на вкупно 12 информативни табли. Исто така, во текот на оваа активност планирано е и да се изврши порамнување на теренот (онаму каде тоа е потребно) преку поставување на скалички кои ќе го олеснат движењето на посетителите. Зелената училница е планирано да се обнови според проектна документација која ќе биде изработена во текот на почетокот на наредната година, при што ќе се земат предвид недостатоците кои беа евидентирани со изградбата на сегашната ваква училница.

Активно управување со високопланинските пасишта

Високопланинските пасишта (тревни екосистеми) на Националниот парк Галичица имаат значителна естетска вредност со висок степен на биолошка разновидност и истите се оформени со меѓусебно влијание на локалната популација и природата низ вековите наназад преку пракса на напасување на различен вид стока.

Во текот на последните милениуми пасиштата најчесто се управувани за пасење на домашни животни или за балирање на сено. Ова е причината зошто овие екосистеми често се "полуприродни". Овој факт не подразбира дека пасиштата како екосистем е вештачки. Тоа значи дека големите цицачи-пасачи се составен дел на овој екосистем, било да е тоа дивеч или домашни животни.

Општо земено, биодиверзитетот на пасиштата во Националниот парк Галичица е загрозен од напуштањето на праксите за пасење. Во недостаток на пасење, планинските пасишта се обраснати со висока трева што се суши кон крајот на летната сезона, што е многу голем потенцијален ризик од пожари. Неодамна тоа се случи во Националниот парк Галичица, кога огромни површини од високи тревни површини во високиот планински појас се целосно изгорени, предизвикувајќи значителни оштетувања на флората и фауната. Со климатските промени, сувите пасишта стануваат значително зголемен ризик. Напротив, ако пасиштата би се паселе (активно управување), тогаш истите се помалку изложени на пожари.

Од друга страна, најбогатите мешавини на цветни растенија, со најголема разновидност на растителни и животински видови, се наоѓаат на отворени пасишта (високопланински пасишта на Галичица) кои се пасени од дивеч и/или раси кои ги задржуваат природните шеми на однесување на пасиштата .

Основањето на репродуктивниот центар во рамките на границите на Националниот парк Галичица беше активност во рамките на Годишната програма за заштита на

природата 2019 и истиот вклучува заграден простор со површина од околу 80 ха, со дополнителна ограда за: центар за спасување и рехабилитација на повредени и конфискувани животни, како и адаптивна (карантинска) област.

Овој зафат беше спроведен за да се подобри заштитата и управувањето со високопланинските пасишта како екосистеми. Оптималниот статус на популацијата на големите цицачи, вклучувајќи го и популацијата на Европски елен како составен дел од тревните екосистеми, ќе ги подобри практиките на управување со ваквите екосистеми и ќе ја намали опасноста од отворени пожари. Покрај тоа, ќе го заштити традиционалната пејсажна вредност на паркот и богатството на биодиверзитетот на пасиштата.

Во текот на 2019 година, како што беше веќе наведено погоре, активностите за изградба на репродуктивниот центар завршија, а во моментот на подготовка на оваа Годишна програма се очекува и пристигнувањето на првите единки на Европски елен. За таа цел беше набавена доволна количина соодветна храна за елените, а во Финансискиот план и Планот за Јавни Набавки за 2020 година е предвидено и ангажирање на две лица кои ќе помагаат за активностите поврзани со функционирањето на репродуктивниот центар, но и набавка на нова количина на храна за елените. Истиот во текот на 2020 година ќе биде соодветно обележан и сигурносни камери ќе бидат поставени на однапред одредени локации.

Според спроведеното истражување, одржливоста на репродуктивниот центар ќе биде достигната преку активности кои ќе генерираат приходи, но исто така и преку активности кои ја осигуруваат институционалната одржливост. Имено, од активностите кои генерираат приходи, а ќе допринесат за достигнување на одржливост на оваа активност со наплаќање влезници и продажба на единки на други заштитени подрачја и приходи од спасувачкиот и рехабилитациониот центар, додека пак фактот што ЈУНПГ е задолжена институција за раководење на заштитеното подрачје допринесува до институционална одржливост на оваа активност.

ГИС мапирање на видови и обука

Во текот на 2020 година, Јавната установа Национален парк Галичица исто така ќе пристапи кон активности за реализација на долгогодишните стремежи за интерпретација на информациите добиени преку мониторинг на биолошката разновидност. Како еден од овие чекори е и претставувањето на досегашните информации добиени преку мониторинг на различни видови во форма на мапа. Овие мапи се корисни при утврдување и потврдување на зонирањето на Паркот, но исто така се корисна алатка и во понатамошниот процес на управување со заштитеното подрачје.

На крај, овие информации претставени во форма на мапи преку апликација на ГИС софтвер се исто така потребни за Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Северна Македонија во процесот на управување со Натура 2000 подрачјата во Македонија.

За таа цел со оваа Годишна програма за заштита на природата предвидено е да се пристапи кон соработка со надворешно стручно лице кое ќе изврши мапирање на најмалку 10 видови во согласност со Директивите на Европската Унија и нивните прилози. Информациите за мапирањето на овие видови ќе бидат од биолошкиот мониторинг на истите извршен во минатото, во текот на 2019 година, но исто така тие мапи ќе бидат

ажурирани со новите податоци кои ќе бидат добиени од спроведувањето на мониторингот на видовите и живеалиштата планиран за 2020 година.

Во рамките на ангажманот на надворешното стручно лице или компанија исто така е планирано да се реализира и обука за најмалку три вработени во институцијата за процесот на подготовка на мапите согласно информациите кои се на располагање. Со ова се гарантира дека вработените во установата ќе го зголемат капацитетот за користење на ГИС во нивната секојдневна работа, а од друга страна ќе се овозможи и ажурирање на мапите во иднина со додавање дополнителни информации кои би се добивале во годините што следат, но исто така и ќе се овозможи подготовка на мапи на распространетост на други видови и живеалишта од страна на вработените.

Ажурирање на SDF форма и обука

Натура 2000 е европска мрежа на важни еколошки подрачја, поткрепена со Директивата за птици (2009/147/EC) и Директивата за живеалишта (EE3/92/43). Во согласност со член 4 од Директивата за птици, од земјите-членки на ЕУ се бара да назначат области за специјална заштита за заштита на видовите птици наведени во Анекс I од Директивата, како и преселни видови. Во согласност со членовите 3 и 4 од Директивата за живеалишта, земјите-членки треба прво да предложат подрачја за значење на заедницата за типови живеалишта наведени во Анекс I и видови наведени во Анекс II од Директивата. Тие понатаму треба да ги назначат како Посебни области на зачувување со што се формира Натура 2000 мрежата.

Согласно Директивата за Форматот на информациите за Натура 2000 подрачја (2011/484/EU), Националниот парк Галичица, како потенцијално Натура 2000 подрачје е должен да пристапи кон зајакнување на персоналниот капацитет на вработените да ги приготвуваат информациите во согласност со напатствијата и барањата на директивата. Од друга страна, Јавната установа е должна да ги прикаже информациите со кои располага во СДФ формата за ова подрачје со што ја исполнува својата обврска кон заедницата, но и кон Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Северна Македонија.

За таа цел, со оваа Годишна програма за заштита на природата предвидено е дека установата во текот на 2020 ќе соработува со надворешно стручно лице или консултантска компанија кои соодветно ќе ја ажурираат постоечката СДФ форма за Националниот парк Галичица. Исто така, со цел обезбедување на одржливост на резултатот од оваа активност, предвидено е дека овој надворешен експерт или консултантска компанија ќе организира обука за најмалку 3 вработени од Јавната установа за значењето на СДФ формата, за нејзината содржина и процесот на подготовка и ажурирање, секако во согласност со барањата на директивата.

Обука за биологија и екологија на видови

Во текот на 2019 година беше извршен мониторинг на биолошката разновидност на Национален парк Галичица, при што се мониторираа вкупно: 1 живеалиште и 12 видови. Она што треба да се истакне е дека мониторингот на овие видови и живеалишта беше спроведен во рамките на активностите на Проектот: „Подобрување на ефективностата со управувањето со заштитеното подрачје Национален парк Галичица“ во рамки на

Програмата „Подобрување на ефикасноста на управувањето со заштитените подрачја“ финансирана од страна на Европската Унија и Програмата за одржлив развој на Обединетите Нации, а имплементиран од страна на УНДП и Министерството за животна средина и просторно планирање на Република Северна Македонија. Како активност во рамките на проектот, мониторингот беше извршен во соработка со експерти кои беа ангажирани од страна на партнерската организација во имплементацијата на истиот, т.е. Здружението Биеко од Скопје. Но, треба да се истакне дека во рамките на овој проект, во ЈУНПГ беа вработени двајца помлади биолози, кои учествуваа во имплементацијата на мониторингот во текот на минатата година заедно со надворешните експерти. Целта беше помладите биолози да бидат обучени од страна на надворешните експерти да можат да го спроведат мониторингот самостојно.

Со завршувањето на активностите за мониторинг на биолошката разновидност на Национален парк Галичица за 2019 година, двајцата помлади биолози се здобија со солидно познавање на процесот на извршување на мониторингот. Но, беше констатирано дека е потребно дополнителна обука за биологија и екологија на одредени видови кои се во Програмата за долгорочен мониторинг на НПГ. Со цел зајакнување на капацитетите, а и осигурување на одржливоста на резултатите од овој проект, предвидено е со оваа Годишна програма за заштита на природата за 2020 година дека ќе бидат организирани и реализирани тренинзи за биологија и екологија на најмалку десет видови кои се мониторираат на територијата на Националниот парк во соработка со надворешни стручни лица. Планирано е за секој вид да се искористат околу 2 до 3 денови.

Оваа обука е специфична и е наменета само за дел од вработените во јавната установа.

Контрола и спречување на бесправни дејствија

Активностите од областа на контрола и спречување на бесправни дејствија ќе бидат спроведени континуирано во текот на 2020 година. Овие активности ќе бидат спроведени од страна на чуварите на паркот, но и од страна на другите вработени (шумарските техничари-одговорни на реон) кои спроведуваат теренски активности без разлика на тоа на која програма работат. Распоредот на теренските активности ќе се подготвува неделно и ќе вклучува: локалитетите кои ќе бидат посетени од чуварите на паркот, што ќе биде контролирано (бесправна сеча, криволов, бесправна експлатација итн.), кој ќе ја врши контролата и периодот во кој ќе биде спроведена контролата.

За извршената контрола чуварите на паркот ќе пополнуваат дневник како и во текот на 2019 година. Во случај кога при контролата ќе бидат утврдени бесправни активности, чуварот на паркот ќе пополни Записник за констатација кој ќе го достави до соработникот за чуварска служба и Раководителот на одделението за заштита на природа кој подготвува Извештај по Записник за констатација кој го доставува на понатамошно постапување до раководителот на одделението за правни, економски и општи работи, согласно Правилникот за комуникација и процедури на ЈУНПГ.

Она што треба да се истакне во случајот со контролата и спречување на бесправни дејствија е дека во текот на 2020 година, заради зголемување на ефикасноста на работата, распоредот на теренските активности ќе биде подготвен електронски со користење на алатката календар на Виндовс и тој распоред ќе биде секогаш достапен за раководителите на трите одделенија. Со ова, ќе се овозможи зголемена ефикасност на работата на

вработените во установата, но и намалувањето на недостатоци од вработени што се случуваше заради неинформираност на раководителите за достапноста на чуварите на паркот.

Програма за одржлив туризам и еколошка едукација

Ревитализација на системот на патеки на Галичица

Националниот парк Галичица е дел од најпосетената туристичка дестинација во Република Македонија. Поседува исклучителни природни вредности (биолошки и пределски диверзитет, геолошки и хидролошки појави и исклучителна природна убавина) кои дестинацијата ја прават најатрактивна во државата. Во последните неколку години, се забележува значајна промена во поглед на барањата на посетителите. Секоја година се забележува тренд на зголемување на бројот на посетители кои уживаат во активности на отворено. Во моментов, Паркот располага со недоволна и несоодветна инфраструктура за ваков тип на активности.

Врз основа на информациите добиени од посетителите во изминатиот период, познато е дека туристите се заинтересирани за подобрување на инфраструктурата поврзана со патеките како и информации поврзани со клучните природни вредности на Паркот.

Подобрувањето на инфраструктурата за посетители преку ревитализација на планинарските патеки се предуслов за зголемување на атрактивноста на подрачјето.

Според спроведените истражувања во рамки на различни проектни активности наведено е дека во регионот постои недостаток од производи и атракции кои се соодветно насочени кон зголемување на понудата за активности на отворено. Имено, еден од главните недостатоци во поглед на производите и атракциите и немањето на соодветна понуда за активности на отворено, вклучувајќи ги тука пешачењето, планинскиот велосипедизам, планинарењето и слично. До сега, евидентно е дека ваквите активности се посакувани од страна на организираниите посетители и/или индивидуалните туристи, но честопати квалитетот на понудата не соодветствува со нивните очекувања, ниту пак со реалните околности и услови кои Националниот парк може да ги понуди. Како главна причина за ова може да се наведат немањето на соодветна инфраструктура од патеки.

Треба да се истакне дека вкупната должина на пешачките патеки низ Паркот се околу 202,6 км. Секако не сите од нив се подеднакво посетени и атрактивни за туристите. Преку истражување на мислењето од минатото, би се пристапило кон дефинирање на патеките кои се најатрактивни и секако на оние што се најмалку посетени. Врз основа на овие информации ќе се пристапи кон ревитализација на истите се со цел патеките да останат како атрактивна понуда на паркот. Исто така, треба да се истакне дека патеките се внимателно дизајнирани и истите ги водат туристите подалеку од жариштата на флора и фауна и на тој начин се врши индиректна заштита на биодиверзитетот на Националниот парк.

Сегашниот Систем на патеки низ Паркот овозможува посета на локалитети кои изобилуваат со природни, културни и историски вредности.

Изработката на патеките е соодветна на нормите и стандардите за патеки за соодветните целни групи и намени, планинари, туристи, за едукација и слично.

Системот го сочинуваат следните пешачки патеки:

- **Кратки патеки (двонасочни):** Велгошти-Руса Среда-Богородица; Велестово-Велестовски корита; Рача-Благодеец; Свети Стефан-Шипокно; Долно Коњско-манастир Свети Стефан; Коњско-Света Петка; Елшани-Свети Марија; Пештани-црква Свети Ѓорѓи; Трпејца-Чоколско; Љубаништа-Коше-Свети Никола; Стење-Пресвета Богородица (Пречиста); Коњско-Свети Илија; Туристички комплекс Отешево-с. Отешево; Лескоец-Извор; Планинска куќа Шарбојца (Асан Ѓура)-Симонческа Локва-Пештера-Самотска Дупка; Баба-Магаро; Баба-Лако Сигној.
- **Еднодневни пешачки патеки:** Велгошти-Свети Никола-Љубанска нива-бачилото-Летница-Лом-Рамне-Центар за посетители Охрид; Центар за посетители Охрид-Рамне-Поник-Крстец-Горни Студинец-Велестово-Центар за посетители Охрид; Центар за посетители Охрид-Велестово-Килаец-Стара рача-Мачука-Коњско-Свети Стефан; Свети Стефан-Коњско-Синев дол-Шумјак-Елшани-Орелци-Извор Глајшо-Свети Спас-Добра-Пештани; Трпејца-Мал Осој-Дервен-Рампа-Ушине-Љубаништа; Стење-Коњско-Стење; Туристички комплекс Отешево-с. Отешево-Отешевски дол-Шурленци-Сир Хан; Центар за посетители Царина-Лескоец-Стење; Планинска куќа Шарбојца (Асан Ѓура)-Гога-Гумно-Дупкана-Џамивче-Планинска куќа Шарбојца.
- **Магистрални дводневни пешачки патеки:** Центар за посетители Охрид-Рамне-Поник-Крстец-Планинска куќа Шарбојца (Асан Ѓура)-Шаргуле-Ломје-с. Отешево-Туристички комплекс Отешево; Центар за посетители Охрид-Рамне-Поник-Крстец-Планинска куќа Шарбојца (Асан Ѓура)-Бојазон-Ветро Гумно-Рблок-Орелци-Извор Глајшо-Свети Спас-Врв Кодар-Белко Нива-Трпејца; По патеките на светите Климент и Наум Охридски: Охрид-Рача-Шипокно-Коњско-Елшани-Пештани-Градиште-Трпејца-Љубаништа-Свети Наум.

Покрај пешачките, во системот влегуваат и патеки за планински велосипедизам и патеки за моторни возила (моторцикли и теренски возила).

Системот на патеки на НП Галичица се состои од 38 секвенци со вкупна должина од околу 200 км. Согласно теренските услови патеките се поделени на четири категории:

- Полесни и пократки секвенци кои бараат помал физички напор (Н);
- Пешачки секвенци по планински гребени на 1600 м надморска височина (G);
- Потешки и подолги пешачки секвенци со поголема денивелација кои бараат поголем физички напор (Т);
- Велосипедски секвенци (МТВ).

Покрај овие четири категории Системот на патеки вклучува:

- Патека на франкофонијата;
- Патека за еколошка едукација;
- Рекреативно-пешачка патека Трпејца-Чоколско.

По должината на патеките се поставени вкупно 31 информативна табла на кои се поставени информации и детали за секоја од секвенците на системот. Исто така долж патеките има поставено вкупно 200 патокази со податоци за крајната дестинација (времетраење, должина и сл.).

Табела 1: Структура на Системот на патеки на НП Галичица

Категорија на патеки	Должина (км)
Полесни и пократки секвенци кои бараат помал физички напор (Н)	52,7
Пешачки секвенци по планински гребени на 1600 м надморска височина (G)	30,5
Потешки и подолги пешачки секвенци со поголема денивелација кои бараат поголем физички напор (Т)	59,8
Велосипедски секвенци (МТВ)	59,6

Но, поради временскиот период откако патеките беа ставени во функција, вандализам, временски услови и недостиг на финансиски средства за нивно одржување, значителен дел од патеките денес се нефункционални, па дури и небезбедни. Ваквата состојба негативно се одразува врз туристичката понуда на паркот и регионот и затоа е планирана нивна ревитализација. Предложената активност ќе помогне за премостување на проблемите преку планско и долгорочно подобрување на генералната ситуација во Националниот парк. Имено, со имплементација на предложените активности ќе се развијат услови за подобрување и проширување на понудата преку соодветни туристички пакети за активности на отворено, кои согласно пазарните истражувања се посакувани од страна на туристите, но во моментот регионот не е во состојба да ги понуди. Со други зборови, целта е зголемување на туристичката понуда на регионот преку имплементација на активности од областа на ревитализација и обновување на веќе руинирани планинарски патеки, како и градење на капацитети и промоција.

Подактивностите кои ќе бидат спроведени во рамките на оваа активност, вклучуваат:

- Ревитализација и соодветно обележување на пешачки патеки на Галичица во вкупна должина од 202,6 км;
- Градење капацитети преку организација на обуки за планинарски водичи и нивно лиценцирање, како организација на обуки наменети за вршители на дејност, туристички агенции, водичи и работници за важноста и можностите од воведување на алтернативни активности на отворено во своите понуди за организирани или индивидуални туристи;
- Развој и имплементација на промотивни активности за зголемување на бројот на посетители кои би се вклучиле во ваков вид активности.

За ревитализација на постојната инфраструктура на патеки низ Националниот парк ќе бидат потребни набавка и соодветно вградување на различни видови елементи, како на пример носачи на патокази, патокази итн. Табелата подолу ги претставува елементите потребни за целосна рехабилитација на патеките низ Националниот парк со соодветните количини.

Табела 2: Потребни елементи и количини за ревитализација на патеките во НП Галичица

Елемент	Количина
Носачи на патокази	112 парчиња
Патокази	223 парчиња
Табли за локација	112 парчиња
Столб маркери	200 парчиња
Информативни табли	32 парчиња
Информативно едукативни табли	12 парчиња
Информативни табли за населени места	18 парчиња
Информативни табли за влез	3 парчиња
ПВЦ маркери	3000 парчиња
Боја маркери	5000 парчиња

Ревитализацијата на пешачките патеки ќе допринесе до полесен трансфер на оперативната работа на паркот и оддржливо користење на природните ресурси. Исто така, преку оваа активност е планирана промена на структурата на приходите при што ќе се зголемат приходите од туристички активности за сметка на намалувањето на приходите од сеча на дрва.

Туристичките атрибути на Националниот парк ќе бидат искористени за подобрување на состојбата на паркот, но ќе допринесат позитивно и за локалната заедница преку економски, социо-економски и бенефити за животната средина.

Имено, развојот и одржувањето на пешачките и планинарските патеки директно или индиректно ќе влијаат врз диверсификацијата на економската основа бидејќи со зголемување на потрошувачката на туристите ќе се влијае врз создавањето на нови работни места и зголемување на вработеноста. Исто така, оваа активност ќе допринесе за создавање на услови за вработување на стручен и помалку стручен кадар без разлика на возраста, ќе допринесе и за зголемување на мотивацијата за нови бизниси, како на пример туристички оператори кои се во тесна корелација со други индустриски гранки како на пример градежништвото, транспортот и сл. На крај, преку зголемувањето на ваквиот вид на понуда и зголемените приходи од туристички активности ќе се стимулира и зголемен комерцијален и развој на регионот преку зголемувањето на даночните приливи на локално и централно ниво. Оваа активност ќе има и позитивни ефекти врз социо-економските параметри преку подобрувањето на стандардот на живеење на локалната заедница преку стимулација на инвестиции во транспорт, рекреативна инфраструктура, забава и туризам и други услуги кои се корисни и за локалното население и за туристите. На крај, подобрувањето на состојбата на пешачките патеки ќе резултира и со подобрување на познавањата за природните богатства на Националниот парк преку ефективни информации за услугите за посетителите, организирани тури и слично преку кои покрај туристите ќе бидат информирани и едуцирани и локалните жители. Ваквите активности ќе допринесат и до подобрување на конзервацијата, зачувувањето и реставрацијата на природни и културни ресурси преку генерираните приходи и значењето за локалната економија.

Одржување на веб страна и мобилна апликација

Во текот на 2019 година, ЈУНПГ изработи нова веб страна и нова мобилна апликација. Содржината на новата веб страна на НП Галичица е достапна и употреблива за широк

дијапазон на корисници. Целта на веб-страната е да ги инспирира луѓето да го посетат Националниот парк Галичица и да ја пренесат вредноста на заштитата на природата и заштитените природни вредности. Веб-страната е наменета за сите посетители и истата нуди содржини на четири јазици, и тоа: македонски, албански, англиски и холандски.

Во рамките на активностите предвидени за 2019 година беше изработена мобилна апликација за посетителите на Националниот парк Галичица. Мобилната апликација вклучува информации за посетителите за оваа прекрасна дестинација во врска со широкиот спектар на природни атракции, излетнички места и знаменитости, ресторани и кафетерии на територијата на Националниот парк, како и предлози за активности на отворено и други видови на слободни активности. Мобилната апликација исто така содржи информации и мапи на пешачки патеки со вкупна должина од 202,6 километри во Националниот парк и компонент на амплифицирана реалност (360 панорами на одредени локации). Мобилната апликација е развиена за Android и iTunes платформите .

Двете алатки овозможуваат и онлајн купување билети и сувенири. Тоа значи дека алатките не се развиени само заради подобрување на информираноста на посетителите и имиџот на Националниот парк, туку и заради зголемување на приходите од туристички активности што претставува столб на нашето идно функционирање. За таа цел неопходно е предвидување на идни активности за правилно одржување на овие две корисни алатки. Со оваа Годишна програма е предвидено ангажирање на надворешна компанија која ќе биде задолжена за промоција и одржување на веб страната и мобилната апликација.

Имено, лансирањето на двете алатки беше во период кој е надвор од летната сезона и заради тоа како што и очекувавме бројот на симувања на апликацијата и посети на веб страната се мали. За таа цел, согласно нашите планови потреба е промоција на истите, барем во текот на првата година од нивното функционирање (т.е. во текот на 2020). Одржувањето на овие две алатки подразбира интервенција на одредени места каде се забележани грешки, развој на дел од веб страната на кој ќе можат да се споделуваат информации од тековните активности на установата и во Националниот парк, дел за објавување на Јавните набавки и информациите корисни за јавноста.

Промоцијата подразбира активности за промовирање на веб страната и мобилната апликација онлајн, но и промоција на истите во јавни медиуми и други медиуми со цел зголемување на бројот на симнувања и користења на мобилната апликација и посети на веб страницата.

Во рамките на ангажманот на надворешната компанија, предвидено е истата да изврши обука за најмалку 3 ца од вработените за основни начини на ажурирање на информациите на веб страната и следствено на мобилната апликација (бидејќи истите се поврзани и зависни една од друга), со што се надеваме дека овој трошок ќе се намали во текот на 2021 година, а ефикасноста и навремената информираност на јавноста ќе се зголемат.

Истражувања и изработка на студии

Одделението за туризам и еколошка едукација во текот на 2020 година ќе реализира активности од областа на истражувањата и изработка на различни студии кои се потребни за правилно организирање на секојдневното оперативно равботење на одделението во поглед на реализација на активности од областа на организирање на активности за

еколошка едукација и туристички активности, но и вака развиените документи ќе се приложат како составен дел на Планот за управување 2021-2030 година кој е во изработка. Во таа смисла, во текот на следната година ќе бидат спроведени истражувања и подготовка на соодветни студии, и тоа: Стратегија за развој на туризам и Стратегија за еколошка едукација.

Студија за развој на туризам во Национален парк Галичица

Стратегијата за развој на туризмот во Национален парк Галичица дава рамка за систематичен и координиран пристап кон развојот на туристичката инфраструктура и кон управувањето со посетителите во границите на Националниот парк.

Стратегијата треба да помогне во посочување на сите засегнати за паркот, без разлика дали се работи за претставници на Националниот парк Галичица или други јавни сектори, локални заедници лоцирани во паркот или други сектори.

За понатамошен развој и спроведување на стратегијата, ќе бидат потребни консултации и вклучување на локалните заедници и организациите од јавниот, приватниот и доброволниот сектор.

Во текот на 2020 година е планирано со помош на надворешно стручно лице и во соработка со одделенијата од јавната установа да се изработи Стратегија за туризам на Национален парк (составен дел на новиот План за управување 2021-2030 година). Оваа стратегија ќе:

- Дава јасен, стратешки правец на политиката и активностите во Националниот парк Галичица за наредните пет години (2021-2026);
- Води кон колективен и ефикасен начин на работа помеѓу различните органи на општините Охрид и Ресен, по прашањата кои се однесуваат на туризмот;
- Ги насочува средствата кон договорените стратешки приоритети;
- Има улога на алатка за привлекување на нови финансирања од странство (многу донатори се во потрага на планови и изнаоѓање на содржини за кои можат да се реализираат проекти) и
- Да се постави основа за поефикасно партнерство помеѓу јавниот, приватниот и доброволниот сектор.

Квалитетот на природната животна средина, сè почесто представува главна атракција за посетителите. Илјадници природни паркови, национални паркови и други заштитени области во Европа, поради нивните релјефи и биолошкиот диверзитет, представуваат богат извор на приходи од туризам. Со разумно раководење, може да представува силен порив за заштита и одржлив развој, така што ќе се остваруваат приходи за парковите и локалните заедници во нив, како и разбирање и поддршка од посетителите и пошироката јавност. Од друга страна, притисокот од посетителите и развојот на туризмот, може да биде закана за заштитените области. Ќе биде предизвик да се осигура одржлив и добро управуван туризам во овие области.

Препознатлив е конфликтот помеѓу грижата за заштита на животната средина и желбите на туристичките оператори, општините и самиот парк, за развој на туризмот во границите на Националниот парк. Ова, конкретно се случува во главните туристички

дестинации, како што е Св. Наум и крајбрежјето помеѓу Охрид и Св. Наум. Но, конфликтот помеѓу двете цели не мора да постои.

Стратешка цел за туризмот во Национален парк Галичица е да се добијат максимални економски придобивки, со прифаќање на одржливиот пристап, со истовремена заштита на природните, историските и културните вредности. Со добра стратегија за развој на туризмот, ќе се овозможи управување со посетителите, што ќе биде во согласност потребите за заштита на паркот и воедно развој на успешни и одржливи туристички производи.

При изработката на оваа стратегија, ЈУНПГ ќе ги следи десетте принципи на Европската повелба за одржлив туризам во заштитени области:

1. Да се вклучат сите кои се поврзани со туризам, во и околу заштитената област во нејзиниот развој и управување.
2. Да се подготви и имплементира стратегија за одржлив туризам и акционен план за заштитената област.
3. Да се заштити и потенцира природното и културното наследство на областа, за и по пат на туризам и да се заштити од претеран туристички развој.
4. Да им се овозможат квалитетни доживувања на посетителите во сите аспекти на нивната посета.
5. Да се има ефикасна комуникација со посетителите, туристичките работници и жителите во врска со посебниот квалитет на областа.
6. Да се поттикнат специфични туристички производи кои ќе овозможат откривање и прифаќање на областа.
7. Да се подобри разбирањето на заштитената област и прашањата во врска со одржливоста кај сите кои се вклучени во туризмот.
8. Да се осигура дека туризмот ќе овозможи поддршка и нема да го намали квалитетот на живеење на локалните жители.
9. Да се зголемат придобивките од туризам за локалната економија.
10. Да се набљудува и да се влијае врз протокот на туристи со цел да се намалат негативните ефекти.

Дополнително, НПГ исто така ќе се посвети и на следниве принципи:

- Финансиска одржливост-ќе се води грижа при идните инвестиции во туризмот, да се осигура дека новите развојни објекти имаат сигурен приход и нема да бидат товар за иднината на НПГ.
- Одржливост на животната средина-јасно е дека главната вредност на НПГ ја сочинува квалитетот на изградената и природната животна средина. Целта е да се потенцира тој квалитет, особено во областите кои се најпривлечни за посетителите.
- Ефикасно користење на ограничените финансиски средства-непотребно удвојување и ангажирање на администрацијата ќе се избегнат со, колку што е можно поефикасно користење на финансиските средства, во полза на управувањето со одржливиот туризам во паркот.
- Подобрување на квалитетот на животот-возбудливото место за посета ќе биде истовремено и атрактивно место за живеење и добро место за работа. Стратегијата за туризам, треба исто така да допринесе и за подобрување на

квалитетот на живеење на локалното население, работните услови и знаењето на вработените во НПГ.

- Одговорности (задачи)-наплата на влезници, донации и/или јавно финансирање, кое ќе биде користено транспарентно, пред јавноста.

Дел од стратегијата вклучува Акционен план кој е во согласност со целите и дава практични мерки за нејзиното спроведување.

Препорачливо е да се врши редовно ревидирање на стратегијата, врз основа на понови информации и набљудувањето на негативните влијанија на туризмот.

Дополнително, препорачливо е да се објави конечната верзија на стратегијата во печатена форма и/или на веб страницата на паркот.

Стратегија за развој на еколошка едукација

Во изминатите декади од постоењето на НПГ, не постоела одредена потреба на администрацијата на паркот за анализа на еколошката едукација. Паркот беше раководен како шумско претпријатие за производство и продажба на огревно дрво од широколисните шуми, на повеќе или помалку одржливи основи. Производството на огревно дрво локалните жители го оценуваат како квалитетно. Во тој однос еколошката едукација немала приоритет, па оттука не се изградени капацитет и партнерство.

Со преориентирањето кон управување со заштитата, важно е да се подигне јавната свест за прашањата од областа на заштитата на природата, како цврст отпад, биодиверзитет, културно наследство, зонирање во паркот и др. Според тоа потребата од еколошка едукација и сериозни инвестиции на тоа поле се зголемуваат од година на година.

Едукацијата за животната средина во основа се однесува на плановите и програмите чија цел е да ги учат луѓето за природниот свет и особено за начинот на кој функционираат екосистемите.

Програмите за едукација за животната средина обично целат да ја променат човечката перцепција за вредностите на природата и да ги научат како да го променат однесувањето за истата, како што е рециклирањето и создавање на есо-friendly опкружување.

Во западниот начин на едукација фокусот воглавно е насочен на разбирањето на начините на кои луѓето и човечките системи влијаат на средината и природните системи. Во секој случај, важно е да се научи и разбере влијанието на природните системи врз човекот и општеството. На пример, зошто одредени места во природата изгледа дека имаат смирувачки дури и исцелителни ефекти врз модерните луѓе.

Националниот парк Галичица е природен простор со висока вредност, познат по својата исклучителна убавина и богата и ретка биолошка разновидност. Основните еколошки процеси се одвиваат непречено на најголем дел од паркот со што се овозможува долгорочна заштита на карактеристичните видови и екосистеми во паркот.

Благодарение на природните и културните вредности, Националниот парк Галичица привлекува голем број посетители. Покрај вообичаената туристичка понуда во крајбрежните делови, внатрешноста на паркот нуди бројни можности за инспирација, незаборавни доживувања и рекреација во природна, неурбанизирана средина. Непосредниот контакт со природата кај посетителите буди зголемен интерес и поддршка за заштита на природата. Активностите на посетителите и инфраструктурата наменета за нив, не предизвикуваат значајни нарушувања на природната средина.

Имајќи го предвид сето горенаведено, евидентно е дека е потребна подготовка на добро осмислена стратегија за развој на еколошката едукација. Во текот на 2020, во соработка со надворешно стручно лице ќе се подготви оваа стратегија која е и дел од Планот за управување 2021-2030 година. Со оваа стратегија ќе се осигура долгорочната намера на Јавната установа Национален парк да инвестира време и средства во еколошката едукација на различни целни групи.

Организација на еколошка едукација

Во текот на 2019 година беше направен исчекор кон етаблирање на активности на полето на еколошката едукација. Имено, со финансиските средства добиени од Фондот за природа Преспа Охрид ПОНТ, ЈУНПГ беше во можност да ангажира лице кое извршуваше активности за еколошка едукација пред сè на локалното население и учениците од Општина Охрид. Оваа пракса е планирано да се продлабочува во иднина и активностите да се подобруваат и да добиваат на интензитет.

За таа цел, на почетокот на 2020 година ќе биде изработен Акционен план за еколошка едукација на НПГ за 2020 година. Овој акционен план ќе биде подготвен од страна на Јавната установа и истиот ќе се имплементира во текот на 2020 година, а ќе вклучува различни активности по повод обележувањата на различни денови (како на пример Денот на планината, Денот на Охридското езеро, Денот на животната средина итн). Активностите се планирани да се одвиваат со различни целни групи, вклучувајќи ги учениците од основните и средните училишта на територијата на паркот, туристичките работници, посетителите итн.

Како што беше случај и со 2019 година, од сите активности ќе се собираат корисни информации кои ќе бидат преточени во формат на извештај. Овие информации се корисни не само за тековното работење на установата, туку и за оперативното буџетирање, подготовката на стратегии, вработувања итн. Форматот на извештаите за активностите поврзани со еколошката едукација е даден подолу.

Табела 3: Извештај за работа на еколошка едукација

Година		Месец на извештај		Реализатори:			
Реден број	Активност	Датум	Место	Целна група и број на присутни	Времетраење	Опфатени теми	Остварени резултати
Целна група				Број			
Млади (до 18 години)							
Жени							
Присутни (вкупно)							

Набавка на униформа за вработени и вршители на дејност

Во согласност со планот за реориентација на јавната установа, ЈУНПГ планира да го зголеми професионализмот и ефикасноста на извршувањето на работните задачи од страна на вработените на полето на алтернативните активности и еколошката едукација. Имено, за таа цел, а со цел и подобрување на соработката со вршителите на дејност на териотријата на паркот, ЈУНПГ за следната година планира да инвестира во купување на соодветни униформи за лицата кои се ангажирани на вакви активности и кои се во контакт со посетителите, но и за вршителите на дејност (операторите на чамци во Св. Наум).

Набавената униформа ќе се состои од унифицирана облека во препознатливите бои на Паркот со поставување на логото на паркот на соодветно место на облеката. Со оваа активност ќе се зголеми имиџот на јавната установа, но ќе се подобри и соработката со операторите на чамци кои вршат транспорт на патници низ изворите во Св. Наум.

Зголемување на препознатливоста на НПГ кон зголемени приходи од туризам

Јавната установа Национален парк Галичица, согласно законските прописи и Планот за управување наплаќа влезница за влез во паркот и специфични влезници за посета на одредени туристички места во паркот. Тоа се приходите кои ги генерира Јавната установа, а кои би биле доволни за да се покриваат оперативните трошоци, а при тоа да се престане со активности за директно користење на природните ресурси-производство на огревно дрво.

Имајќи го ова предвид, а исто така и долгорочната намера на јавната установа да пристапи кон вистинска заштита на животната средина, планирани се инвестиции кои ќе ги оправдаат и зголемат приходите кои установата ги генерира на основ на наплата на влезници. На постоечките влезови во Националниот парк (Дервен и Царина), како и на уште еден ново поставен влез (Студенчишта-близу Инфо центарот во Охрид), Јавната установа

планира да постави соодветни куќички изработени во согласност со средината и на тој начин што нема да го нарушуваат изгледот на околината. Овие куќички ќе бидат користени како места каде ќе се наплаќаат влезниците, а ќе се овозможи наплата и со користење на ПОС терминали, но исто така во нив ќе се продаваат и сувенири кои во моментот може да се купат единствено во Инфо центарот во Охрид. Таков објект е планирано да се постави и во Св. Наум, каде јавната установа ќе го зголеми своето присуство и контрола на вршителите на дејност (оператори на чамци), но ќе има и зголемена контрола на останати недозволени активности кои можеби се одвиваат на ова место. Во тој објект, исто така ќе се продаваат и сувенири, мапи и ќе се даваат потребни информации на оние на кои тоа им е потребно. Со оваа активност, се очекува да се зголемат приходите од туризам, не само преку продажбата на сувенири и зголемената контрола на операторите на чамци, туку и со зголемена продажба на влезници, бидејќи во моментот ЈУНПГ наплаќа единствено на Дервен (охридската страна) што значи дека посетителите кои влегуваат во паркот од преспанска страна и излегуваат на истата страна не плаќаат влезници. Исто така до сега не се вршеше наплата на местото Студенчишта каде ќе биде ново поставениот влез во паркот. Според досегашните сознанија ваквиот пристап се очекува значително да го зголеми приходот од туризам.

Заради зголемување на присуството на ЈУНПГ низ паркот и подобрување на имиџот за институцијата, на трите влезни точки во паркот, планирано е да се постават хидраулични рампи со што ќе се замени праксата на досегашното пропуштање на возилата со физичко отстранување на препреката кон помодерно и пософистицирано решение. Досегашната пракса на физичко отстранување на препреката беше евидентирано како негативност која допринесува до намалување на имиџот на институцијата кај посетителите.

Програма за одржливо користење на природните богатства

Замената на директното користење на природни ресурси со приходи генерирани од туристички и алтернативни активности ќе ја намали оптовареноста на ова одделение со активности во текот на годината. Имено, немајќи ги секојдневните обврски во поглед на производство и дистрибуција на огревно дрво до крајните потрошувачи, одделението ќе се намали и во број на вработени. Дел од вработените шумски техничари ќе бидат ангажирани активности на полето на поддршка на посетителите, а додека пак дел кои ќе останат во ова одделение ќе се ангажираат на две активности кои се планирани за истото.

Имено, законска обврска на ЈУНПГ е да обезбеди услуги за маркирање во приватни парцели. За таа цел, раководителот на одделението и уште еден службеник ќе бидат ангажирани на вакви активности кои би можеле да бидат побарани од страна на некој корисник од регионот.

Втора активност во која ќе се ангажира ова одделение е управување со другите недрвни шумски производи. Имено, во досегашното функционирање на паркот, поради различни причини, немало активности на ова поле. Со ослободувањето на вработените од обврските поврзани со директното користење на природните ресурси се создадоа услови за нивен ангажман на полето на управувањето со недрвните шумски производи. За таа цел во текот на 2020 година, Одделението за одржливо користење на природните богатства ќе пристапи кон следните активности:

- Основна анализа на собирањето на други шумски производи (охридски чај и смреклинки) во минатото со обезбедување на информации за количини кои се собираат и идентификација на собирачите на вакви производи.
- Мапирање на видовите на територијата на Галичица, нивната застапеност, природна продуктивност и можност за искористување.
- Изработка на Елаборати за географска заштита на избраните видови недрврни шумски производи.
- Постапка за регистрација добивање географска ознака во Заводот за заштита на индустриска сопственост.
- Избор на заштитно лого на производите.
- Изработка на анализа на додадена вредност на заштитените производи,

Програмата за правни, економски и општи активности

Администрација, оперативно програмирање, внатрешна организација и организациски развој

Во 2020 година ќе бидат извршени неколку активности во поглед на остварување на општите цели на Планот за управување на Галичица 2011-2020 година, а кои се во склоп на општите активности, поточно во областа на администрацијата, оперативното програмирање, внатрешната организација и организацискиот развој.

Имено, планирано е во 2020 година да се продолжи со имплементација на Правилникот за внатрешна организација и систематизација на работните места со цел полесно остварување на целите на Планот за управување. Овој Правилник беше донесен во текот на 2018 година, во согласност со законските прописи на Република Македонија, а од страна на вработените на ЈУНПГ низ внатрешна консултација и со поддршка од надворешно стручно лице. Во согласност на овој Правилник, како и на Стратегијата за обуки ќе се утврдат потребите за дообука или преквалификација на постојните вработени во установата како и ќе се подготви динамички план за нови вработувања согласно потребите и финансиските можности.

Исто така, во текот на 2020 година ќе се пристапи кон обука на вработените за работа во согласност со подготвениот Правилник за комуникација и процедури. Работата во согласност со овој правилник ќе допринесе за зголемување на ефикасноста на работењето, прибирање на значителна количина на информации, нивно правилно и корисно процесирање, што пак од друга страна ќе резултира со зголемен квалитет на работата и подобрена интерна и екстерна комуникација на вработените во установата.

Во текот на оваа година ќе биде подготвен План за набавка на добра, услуги и работи за 2021 година во соработка со вработените на ЈУНПГ, а ќе се врши и спроведување на ваквиот веќе донесен план за 2020 година.

Во 2020 година ќе се изврши подготовка на финансиските извештаи за 2019 година (март 2020) и ќе се спроведува тековното финансиско работење за 2020 година.

Во текот на оваа година ќе продолжи и веќе започнатиот процес на подготовка и одобрување на нов План за управување. Изработката на ПУ имено е обврска што произлегува од член 73 од Законот за заштита на природата. Планот за управување има за цел да го опише потеклото и особините на природните вредности на подрачјето на Паркот, да постави цели и приоритети за нивно зачувување и да разработи реалистичен план за постигнување на целите во период од 10 години. Процесот за изработка на ПУ за периодот 2021-2030 започна во 2018 година со значајна финансиска поддршка од Фондот за природа ПОНТ.

Во 2018 година, согласно член 135-а, став 4 од Законот за заштита на природата (“Сл. весник на РМ“ бр. 67/04, 14/06, 84/07, 35/10, 47/11, 148/11, 59/12, 13/13, 163/13, 41/14, 146/15, 39/16, 63/16 и 113/18), беа формирани Совет на засегнати страни и Научен совет. Беа подготвени деловници за нивната работа, а состаноците на овие совети е планирано да се реализираат во текот на 2020 година со што истите ќе помогнат во процесот на

подготовка на План за управување за периодот 2021 – 2030. Овие совети ќе учествуваат во процесот преку давање мислења и предлози по однос на предлогот на планот за управување со заштитеното подрачје, предлогот за ревизија на планот за управување со заштитеното подрачје и спроведувањето на одделните програми од планот за управување со заштитеното подрачје од научен аспект и аспект на засегнати страни, соодветно.

Во текот на 2020, Јавната установа Национален парк Галичица спроведува и нова иновативна пракса, при што секое одделение во текот на годината ќе мора да подготви и аплицира најмалку еден проект кој е во согласност со Планот за управување на Националниот парк.

Магистерски и докторски студии за вработени

Во текот на 2019 година Јавната установа Национален парк Галичица започна со финансирање на магистерски студии за еден вработен во установата-Дејан Димиџијевски. Вработениот во текот на 2019 година ги посетуваше часовите согласно Програмата за работа на Природно математичкиот факултет и започна со активности за подготовка на својот магистерски труд.

Во текот на 2020 година, согласно воспоставената пракса, а и во согласност со долгорочната намера на установата да се финансира од туристички активности, истата финансиски ќе ги помогне докторските студии за вработениот-Константин Здравески, кој планира својот докторат да го изработи во полето на валоризација и наплата на екосистемските услуги.

Одржување на туристичка инфраструктура

Согласно подготвениот План за јавни набавки на ЈУНПГ за 2020 година, во делот за одржување на објекти, опрема и инфраструктура, планирано е објавување и спроведување на јавни набавки со кои ќе се реализираат следните активности:

- Поправка и санација на тоалети во планинска куќа Асан Ѓура.
- Поправка и санација на кровна конструкција на куќа Царина-Преспа.

Обуки за вработени

Планот за обуки ќе биде подготвен во согласност со информациите добиени од страна на спроведените интервјуа од страна на ангажирани надворешни лица задолжени, меѓу другото, и за подобрување на оперативното планирање и оперативното работење на ЈУНПГ, како и во согласност со Функционалната анализа спроведена кон крајот на 2019 година. Но, листата на обуки кои со сигурност ќе бидат спроведени за време на следната година се:

Обука за примена на Правилникот на внатрешна комуникација и процедури

После подготовката на овој правилник, а со цел правилно интерпретирање и постапување по истиот од страна на сите вработени, планирана е обука која ќе биде извршена од страна на Раководителот на Одделението за правни, економски и општи работи при ЈУНПГ. Оваа обука ќе вклучува информации за потребата и бенефитите од ваквиот Правилник, но и обука за сите специфичности на истиот. Оваа обука е задолжителна за сите вработени.

Обука за користење на Excel

Преку одржување на обука за користење на Microsoft Excel ќе им се овозможи на вработените поефикасна работа во нивните секојдневни обврски. Оваа обука ќе биде спроведена од дел од вработените кои веќе имаат солидно познавање на алатката. Со обуката вработените ќе се здобијат со познавања за:

- Креирање на ефикасни и ефективни решенија во Microsoft Excel;
- Употреба на Microsoft Excel за решавање на секојдневни обврски;
- Креирање и употреба на база на податоци во употреблива информација
- Учење на структурата на Microsoft Excel;
- Создавање на структура на база на податоци и извлекување на информации од базата на податоци во корист на подобри одлуки и насоки ;
- Форматирање податоци и употреба на фасада во форматирање на знаци;
- Учење на дизајн на податоци, форматирање на броеви и подесување на страна за подобар приказ на податоците;
- Креирање на ефективни и ефикасни формули кои што ќе можат да извршуваат нумерички, логички и текстуални пресметки оспособени за анализа на податоци;
- Напредна програма за употреба на формули и елементи на формули;
- Визуелизација на податоците и нивни приказ преку условно форматирање и графикони;
- Изучување како да се извршува резултат од база на податоци преку сортирање, филтри, напредни филтри и пивот табели;
- Концепти и техники за обработување податоци, класифицирање и трансформирање во обработливи и употребливи за секојдневни извештаи и крајни резултати.

Оваа обука ќе биде спроведена на дел од вработените.

Обука за англиски јазик и други странски јазици

Обуката за англиски и други странски јазици ќе биде спроведена во соработка со надворешно стручно лице/организација. Истата ќе биде спроведена за дел од вработените и тоа за две различни нивоа (основно и напредно).

Обука за подготовка на предлог проекти

Со оглед на се поголемите можности за спроведување на проектни активности од областа на заштитата на животната средина и се поголемиот број на финансиери на вакви

проекти во Република Македонија, тренд кој се очекува да продолжи и во иднина, неминовна е потребата од дообучување на персоналот за подготовка, мониторинг и спроведување на проекти. Оваа обука е наменета за раководителите на одделенијата во ЈУНПГ.

Програмата на оваа обука е следната:

- I. SWOT анализа
- II. Дел 1: Вовед во фондови и анализа на процес на аплицирање за грант
 - Вовед во фондови што претставуваат фондите; начини на финансирање преку ЕУ и слични фондови (предпристапни фондови (ИПА), програми на заедницата, тематски програми), програма Еврппа 2020 итн.;
 - Процедура за аплицирање преку ИПА-запознавање со процесот на аплицирање за грант;
 - Анализа на потребната документација која ја содржи повикот за грант;
 - Анализа на основните елементи кои треба да се идентификуваат и разберат во Упатството за повик за грант.
- III. Дел 2: Дефинирање на цели, резултати и активности при развивање на проектна апликација
 - Процес на анализа на проблемите на кои ќе се интервенира со проектот (алатки за идентификување и анализа на проблем-дрво на проблеми);
 - Поставување на општи и специфични цели (SMART принцип);
 - Изведување на резултати (outputs, outcomes)-зошто е важно да се изведат и двата типови и која е суштинската разлика помеѓу нив;
 - Што претставуваат индикаторите и како се поставуваат кванитативни и квалитативни индикатори;
 - Предвидување на ризици во насока на идентификување на стратегија на спроведување на истите;
 - Како ги планираме и идентификуваме активностите на проектната имплементација.
- IV. Дел 3: Користење на логична матрица (ЛФА) како алатка за подготвување на проектен план
 - ЛФА-зошто е корисна, како и кога се подготвува;
 - Тор-down пристап на подготовка на ЛФА матрица и анализа на елементите на матрицата.
- V. Дел 4: Анализа и развивање на Концепт на проектот (Concept Note)
 - Анализа на елементите кои ги содржи Концептот на проектот-опис на проектната интервенција; релевантност на проектната интервенција во однос на повикот за аплицирање; релевантност на проектната интервенција или потребите на државата и/или секторот за кои е наменета; дефинирање на целна група, засегнати страни и корисници; одржливост на проектната интервенција; елементи на додадена вредност;
 - Детална презентација на евалуационата матрица (финансиски и оперативен концепт, релевантност, методологија, одржливост, буџет и ефективност на трошоци).
- VI. Дел 5: Буџетирање
 - Буџетско планирање и буџетирање;
 - Анализа на пример формулар за буџет;
 - Финансиско раководење со проектот.
- VII. Дел 6: Практични совети за успешна проектна апликација и имплементација на проектот
 - Анализа на елементите на комплетната проектна апликација;

- Анализа на составните делови на Договорот за грант (Посебни услови, опис на акцијата, општи услови, буџет на акцијата, процедури за добивање на грант, стандардни обрасци, „барање“ за исплата и формулар за финансиска идентификација, образец за извештаи, извештај за верификација на трошоци и слично;
- Претставување на принципите за комуникација и видливост;
- Внатрешен мониторинг и администрација на проектот;
- Надворешен мониторинг;
- Користење на алатки и онлајн платформи;
- Практични совети при имплементирање.

Во рамките на оваа активност, а како дополнителна активност на Одделението за администрација и општи работи ќе се воспостави пракса на редовно информирање на вработените за отворените повици за финансирање на проектни активности во Македонија и нивните рокови на месечно ниво, т.е. раководителот на одделението во соработка со останатите вработени ќе подготвува листа на активни повици за кои ќе бидат информирани сите раководители на одделенија на почетокот на секој месец.

Обука за алохтони и инвазивни видови

Значењето на природните вредности за паркот е навистина големо. Покрај негативното влијание од човечки активности, инвазивните и неавтохтони видови се дополнителен ризик за зачувувањето на биодиверзитетот на паркот. Затоа, планирана е обука за инвазивни и неавтохтони видови. Оваа обука ќе биде наменета за биолозите и вработените од сектор за заштита на природа, а ќе биде извршена преку ангажирање на надворешно стручно лице. Во обуката ќе бидат покриени следните теми:

- Природа и опсег на проблемот со инвазивните видови.
- Карактеристики на инвазивните видови.
- Преглед на инвазивни растенија.
- Преглед на инвазивни инсекти и болести.
- Еколошки влијанија на инвазивните видови.
- Економски влијанија на инвазивните видови.
- Намерно и ненамерно воведување.
- Патеки и вектори-трговија, туризам и транспорт.
- Методи за предвидување на инвазивноста на воведените видови.

Обуки за инцидентно забележување на видови

Наменета за сите вработени, а ќе вклучува начини на идентификација и запишување на инцидентни забележување на различни видови. Оваа обука ќе претставува добра основа за развој и имплементација на Citizen Science пристапот кој би се имплементирал во рамките на идните активности на вработените од Паркот.

Обуки за административни работници

Согласно законската регулатива на Република Македонија, во текот на 2020 година, ќе бидат реализирани и задолжителните обуки за административни работници. Во ЈУНПГ,

во моментот на подготвување на оваа Програма има вкупно тројца административни работници и истите ќе ги посетуваат следните обуки.

Табела 4: Годишен план за обуки на административни службеници за 2020 година

р.б.	Име и презиме	Реден број на генеричка обука/Назив на специјализирана обука
1		1. Постигнување резултати
		2. Стратегии и иновации
		3. Управување и развој
		4. Креирање и дефинирање на политики
		5. Раководење/управување
2		1. Менаџирање на промени
		2. Стандарди на финансиско управување
		3. Учење и развој
		4. Организациска култура и однесување
		5. Управување со учинок/ефект
3		1. Решавање на проблеми
		2. Постигнување резултати
		3. Управување и развој
		4. Менаџирање на промени
		5. Управување со ризик

Соработка и партнерства

Соработка и партнерства со локалните самоуправи

Соработката со општините Охрид и Ресен (паркот се наоѓа на територијата на овие две општини) во изминативе десетина години не беше на задоволувачко ниво. Причини за ваквата состојба има повеќе но сечини дека недостатокот на визија за потребата од соработка беше главната пречка. ЈУНПГ во текот на 2020 ќе се обиде на локалните власти да им го предочи влијанието на состојбата на клучните природни вредности врз локалната економија, преку нивно активно вклучување во управувањето на паркот (Совет на засегнати страни), како и преку воспоставување на соработка за заедничка апликација на повикот за прекугранична соработка ИПА Македонија-Албанија. Од моментот кога локалните власти ќе го препознаат ова позитивно влијание и одкако ќе се воспостави проектна соработка, генералната соработката односно подршката на општините за активностите на ЈУНПГ секако ќе се подобри.

Соработка и партнерства со научно-образовните институции

Во текот на 2020 година соработката со научно-образовните институции ќе биде интензивирана особено поради потребата од нивно вклучување во спроведувањето на

проектот „Подобрување на ефикасноста во заштитата, зачувувањето и управувањето со Национален парк Галичица“ преку соработка со еминентни експерти од областа на животната средина, биологијата и екологијата кои ќе учествуваат во мониторингот кој е планиран за оваа година.

Исто така, научно-образовните институции ќе бидат активно вклучени во управувањето на паркот, преку нивните претставници во Научниот совет на ЈУНПГ.

Соработка со државни органи

ЈУНПГ во континуитет има добра и успешна соработката со: МЖСПП, Дирекцијата за заштита и спасување, Центарот за управување со кризи, Шумската и Граничната полиција која секако ќе продолжи и во 2020 година.

Соработка со граѓански организации и клубови

Со исклучок на континуираната соработка со Македонското еколошко друштво и Биеко, национални невладини организации, со останатите граѓански здруженија соработката во минатото главно зависеше од присуството на донатори кои ги финансираа нивните активности.

Во текот на 2020 година соработката со граѓанскиот сектор ќе се продлабочи поради истите причини, но и поради нивната вклученост во управувањето на националниот парк, преку нивни претставници во Советот на засегнати страни.

Соработка со ЈУНП Пелистер и ЈУНП Маврово

Во ноември 2017 година, започнавме со серија состаноци на претставници на трите македонски национални паркови на кои се дискутираа проблеми кои се од заеднички интерес. Иако беше планирано продолжување на овие состаноци и соработка и во текот на 2018 година, за жал тоа не беше реализирано. Во текот на 2020 година ЈУНПГ ќе инсистира оваа соработка да продолжи.

Соработка со странски граѓански организации, клубови и научно-истражувачки субјекти

ЈУНПГ има остварено долгорочна и успешна соработка со субјектите кои управуваат со националните паркови кои се граничат со нашиот во Албанија и Грција. Се очекува интензивирање на оваа соработка во текот на 2020 година.

Исто така, ЈУНПГ има остварено соработка на полето на мониторингот со грчката невладина организација СПП, која соработка се очекува да продолжи и во текот на 2020 година преку остварување на заеднички мониторинг со грчки и албански тим за одредени видови и заедници (кои се вклучени во нашата стратегија за мониторинг), но исто така се очекува и интензивирање на оваа соработка која ќе биде преточена во развој и апликација на заеднички проект во текот на оваа година.

Во текот на 2020 година се очекува и етаблирање на соработка со ЕСЕНИАС мрежата (East and South European Network for Invasive Alien Species) и други странски партнери.

Изработка и донесување на План за управување на НП Галичица 2021-2030

Имајќи ги во предвид природните вредности на заштитеното подрачје, Јавната установа Национален парк Галичица е мотивирана, но има и обврска да го зачува ова природно богатство и го остави во наследство на идните генерации. На тој пат, сепак, неопходно е да се одговори на голем број предизвици што произлегуваат од динамичките промени во општеството, но и природните закономерности во еколошките системи. Со оглед на комплексноста на природните системи, но и поради сè поголемото влијание на човекот врз природата, управувањето со Паркот мора да се потпира на добро информирани одлуки. Од една страна, тоа подразбира користење на квалитетни и научно засновани информации во донесувањето на одлуки, што може да се постигне само со блиска соработка и интензивно вклучување на научната и стручната јавност. Од друга страна, за успешно спроведување на мерките на управување неопходна е поддршката од локалните заедници, но и пошироката јавност, што може да се постигне преку ефективно вклучување на засегнатите и заинтересираните страни во донесувањето одлуки. Впрочем, и двата аргументи лежат во основата на процесот за изработка на овој План за управување со Национален парк Галичица.

Изработката на ПУ имено е обврска што произлегува од член 73 од Законот за заштита на природата. Планот за управување има за цел да го опише потеклото и особините на природните вредности на подрачјето на Паркот, да постави цели и приоритети за нивно зачувување и да разработи реалистичен план за постигнување на целите во период од 10 години. Процесот за изработка на ПУ за периодот 2021-2030 започна во 2018 година со значајна финансиска поддршка од Фондот за природа ПОНТ.

Сепак, треба да се истакне дека најмногу од активностите во поглед на подготовката на ПУ за НПГ ќе бидат извршени во текот на 2020 година.

За вклучување на другите засегнати и заинтересирани страни, вклучително и општата јавност, беа користени методи утврдени од Законот за заштита на природата чиј член 135-а гласи: „Заради ефикасно управување со заштитеното подрачје субјектот задолжен за управување со заштитеното подрачје во рок од три месеци од неговото назначување формира: совет на засегнати страни и научен совет, како консултативни тела на субјектот.“ Водејќи се од законските прописи, но и со цел да се обезбеди квалитетен ПУ за следниот период, ЈУНПГ ги формираше овие два совети кон крајот на 2018 година.

Советот на засегнати страни го сочинуваат претставници на:

- единиците на локалната самоуправа и урбаните и месни заедници чија територија како целина или како дел се преклопува со територијата на заштитеното подрачје;
- локални здруженија на граѓани од областа на заштитата на животната средина и природата;

- подрачни единици на органите на државната управа, државни јавни претпријатија и установи кои вршат дејности и активности на територијата на заштитеното подрачје;
- локални јавни претпријатија и установи кои вршат дејности и активности на територијата на заштитеното подрачје и
- други правни лица кои вршат дејности и активности за користење на природните ресурси на територијата на заштитеното подрачје.

Научниот совет го сочинуваат претставници на државни и локални установи, како и други правни лица регистрирани за вршење на научноистражувачка дејност од областа на биолошката и геолошката разновидност, како и лица кои самостојно вршат научноистражувачка дејност од областа на биолошката и геолошката разновидност.

Советот на засегнати страни дава мислења и предлози по однос на предлогот на планот за управување со заштитеното подрачје, предлогот за ревизија на планот за управување со заштитеното подрачје и спроведувањето на одделните програми од планот за управување со заштитеното подрачје од аспект на интересите на засегнатите страни.

Научниот совет дава мислења и предлози по однос на предлогот на планот за управување со заштитеното подрачје, предлогот за ревизија на планот за управување со заштитеното подрачје и спроведувањето на одделните програми од планот за управување со заштитеното подрачје од научен аспект.

Покрај активното учество на Советите во донесувањето на новиот План за управување, НП Галичица ќе врши и редовно информирање на јавноста за спроведените активности во овој процес. Табелата подолу ги претставува чекорите кои ќе бидат преземени за подготовка на новиот ПУ, временската рамка за спроведувањето на тие чекори и одговорните лица за спроведување на чекорите.

Табела 5: Распоред на активности за изработка и донесување на нов План за управување 2020-2030

Реден број	Чекор	Датум на реализација
5	Идентификација на целите на управувањето за ПУ 2021-2030	Јануари 2020
5.1.	Развој на нацрт општи и посебни цели за управување	Јануари 2020
5.2.	Дискутирање на општите и посебните цели на управувањето со општата и стручната јавност	Февруари 2020
5.3.	Предлог цели на управувањето	Февруари 2020
6	Мерки и активности за постигнување на целите на управувањето	Февруари – Април 2020
6.1.	Дефинирање на мерки и активности за постигнување на целите на управувањето	Февруари – Април 2020
6.2.	Дискутирање на мерките и активностите за постигнување на управувачките цели со општата и стручната јавност	Април 2020
7	Развој на стратегии	Јануари – Јуни 2020
8	Подготовка на Нацрт ПУ 2021-2030	Мај 2020

9	Легална постапка за усвојување на ПУ	Јуни 2020
9.1.	„Јавна расправа“ за Нацрт Планот за управување	Јуни 2020
9.2.	Подготовка на Предлог План за управување со внесени забелешки од Јавната расправа	Јуни 2020
9.3.	Стратешка оценка на влијанието врз животната средина	Мај - Јули 2020
9.4.	Испраќање на Предлог ПУ до МЖСПП за одобрување	Јули 2020
9.5.	Добивање согласност од МЖСПП	Јули - Декември 2020
9.6.	Донесување на ПУ	Декември 2020